

MAGYAR IZRAEL

AZ ORSZÁGOS RABBIEGYESÜLET FÉLÉVI

ÉRTESITŐJE

Összeállították :

Dr. GROSZMANN ZSIGMOND • Dr. HEVESI FERENC
Dr. KÁLMÁN ÖDÖN.

BUDAPEST, 5701 Ijjár
1941 május

Tartalom:

	Oldal
Dr. Hevesi Simon: Harc a hitért	1
Dr. Groszmann Zsigmond: Dr. Kiss Arnold	3
Dr. Groszmann Zsigmond: A visszatért Délvidék	4
Dr. Kálmán Ödön: Rabbik az Országos Iroda Vezetőségében	5
** Lejáróban az elnökség megbízatása	7
Dr. Friedman Dénes: Felsőházi képviseletünk megszüntetése	9

Homiletika:

Dr. Hevesi Ferenc: Beszédvázlatok	10
Dr. Molnár István: Beszédvázlatok ifjúsági istentiszteletre	11

Gyakorlati lelkészsképzés:

Dr. Groszmann Zsigmond: Gyakorlati esetek	13
Dr. Kálmán Ödön: Isszur v'hetter	14
Dr. Berend Béla: Vonatkozik-e a 9150/1941. M. E. sz. 7%-os fizetéspótlékolást elrendelő kormányrendelet az izr. hit- községekre is?	16

Vallásos nevelés:

Dr. Pfeiffer Izsák: Sovvausz a zsidó történeti tudatban	19
---	----

Krónika:

Dr. Löwinger Sámuel: Dr. Fischer Gyula 80. és Dr. Heller Bernát 70. születésnapjára	24
Dr. Hoffer Ármin	26
Dr. Wolf József: Tallózás régi „Magyar Izrael“-ben	27

Veszteségeink:

Büchler Zsigmond (DK)	28
Dr. Vágvölgyi Lajos (Dr. Silberfeld Jakab)	29
Dr. Lenke Manó (Dr. Deutsch Ernő)	29

Könyvszemle.

Egyesületi élet.

Harc a hitért.

Az angol birodalom zsidóságának nagynevű főrabbija dr. Herz J. H. Mózes öt könyvét a háftárákkal együtt héber szövegben angol fordítással népszerű tudományos, modern szellemű angol kommentárral, jegyzetekkel és fejtegetésekkel ellátva kiadta és ezzel nagy szolgálatot tett a művelt zsidóság hitéletének. Érdeme, hogy a szép magyarázatok mellett minden olyan kérdéssel foglalkozik, melyek a bibliai tanítással és a bibliai szöveggel kapcsolatban a művelt gondolkozót érdeklik és meggyőző érveléssel elemzi és cáfolja a történelmi, hitbeli és vallásfilozófiai igazságokkal ellenkező elméleteket, legyenek azok természettudományi, bölcséleti vagy bibliakritikai jellegűek. Ennek a bibliának kiadása elsősorban az istenlisztelési célokat szolgálja; bőven meríthet belőle pap és világi hívő, mert igen gazdag értékes lelki motívumokban. Ennek a bibliának kiadása szép és üdvös cselekedet volt. Pap és hívő, zsidó hitű és más vallású, lelki gazdagodás forrását találhatja benne. Ez a szentíráskiadás tett értékével bír, harcot jelent a hitetlenség ellen. Le is fordították több európai nyelvre. A magyar fordítás most készül. Mózes első három könyve a háftárákkal és kommentárokkal együtt a napokban lát napvilágot. Meggyőződéseim, hogy mély hatása lesz a lelkekre.

Hála illeti meg dr. Herz főrabbit, hogy a magyar fordítást és kommentárok megjelenését, mely magyar szakludósok kutatásainak eredményével bővült és a héber szöveget kíséri, erkölcsi és anyagi támogatásával elősegítette. Hála és elismerés illeti meg dr. Buday-Goldberger Leó hittestvérünket áldozatkészségeért, mellyel ennek a magyar bibliafordításnak kiadását támogatta, ami nemes példa a világi hittestvérek számára és követésre méltó. Ugyancsak mély hála és elismerés illeti meg az IMIT érdemdús elnökét, Wertheimer Adolf hittestvérünket rendkívüli buzgalmaért, az akarat- és tetterőért, a fáradhatatlan odaadásért, amellyel magát e nagyfontosságú feladat megvalósításának szentelte. Örömmel adom tudtára kartársaimnak, hogy az első három kötet rövid időn belül a hívek kezébe jut és megegyeszer hangsúlyozom, ez a mi magyar bibliánk, amely méltó követője az IMIT első bibliakiadványának, de a héber szöveget is tartalmazza, harcot jelent a hitetlenség ellen.

De ezt a harcot folytatni kell szélesebb körben is. Amidőn azt mondom, hogy a vallási tanítás égi kalauza, a hit és emberiség életének legnagyobb kincse, tudom, hogy, százezrek egyetértének velem, hogy a helyesen gondolkozók felismerik végtelen fontosságát a hitnek és a belőle eredő erkölcsiségnek, mely a tisztaság, a becsület, a jóság, a testvériség, a jogrend, a törvénytisztelet, a szeretet, a béke eszményeinek foglalatja és az emberiség problémáinak jóakarátú nemes megoldására vezet. Hit és erkölcs, ez a kettő összefügg. Bibliai korban a főpap homlokdiszén egy sorban állt e két szó:

»Szent az Örökkévalónak!« E két szó életprogram, istenhit és erkölcsiség — ez a vallás lényege.

Joggal elvárhatnók, hogy e kettőnek üdvösségét és áldásos jelentőségét mindenki belátja, mindenki fölismeri és elismeri, sőt mindenki megbecsüli. De fájdalom, be kell vallanunk, hogy nem így van. A vallás ellen nyílt és alattomos küzdelem folyik. Az emberi gondolkodás csodás világ, de van egy nagy fogyatékosága, hogy antinomiák között ingadozik. Az ember képes önmagát a helyes eszmék helyességéről meggyőzni, de képes arra is, hogy, a téveszmék hitét belerögzítse önmagába és fanatikus indulatossággal tudjon hinni az igazságok ellentétében. Ne csodálkozzunk emélfogva azon, hogy már az ókorban is harcoltak magának a vallásnak eszméje ellen is. Ha csak az ókori vallások tévelygései ellen küzdöltek volna, az áldást jelentett volna az emberiségre, de harcoltak a vallásnak tiszta eszméje ellen is. Epikur, aki iskoláját 306 évvel a mai időszámítás előtt nyitotta meg, kizárt világfelfogásából minden magasabb hatalmat és azt hirdette, hogy egy, magasabb szellemi hatalom hite elrabolja az emberi kedély nyugalalmát, félelemre és babonára vezet. Lucretius Carus 200 évvel később a babona és ámitás forrásának nevezi a vallást és azóta a materializtikus tanok egymás nyomában tolongó rendszerei, sokszor politikai okoktól hevítve, irtó-háborút intéztek a vallás ellen, megingatták, könnyelmű áramlatok prédájává tették a jórahajló embert, a család és a társadalom kárára. Hódolat illeti meg a nagy zsidó mestereket és vallásbölcseket, akik küzdöltek évszázadok múltával is évszázadok hosszú során a skepsis, az atheizmus, a materializmus, a hedonizmus és nevezetesen az epikureizmus ellen és elismerés illeti meg a zsidóságot, amely évezredekken át fejtett ki ellenállást és harcitevékenységet szenvedő herroizmussal a materializmus és a szellemiség tagadásának tévtanai ellen. Ezt a babért a zsidóság homlokáról letépni nem lehet, hiszen annak hite, hogy minden lény a szellemiség forrásából ered, tulajdonképpen megszenteli az életet és kútfeje a tiszta erkölcsiségnek.

Ha ehhez hozzáteszük, hogy a szellemiség tana nem vágyalom és áhítás ábrándalkotása, nem filozófiai tévedés, hanem az egész universumból felénk nyilalkozó megdönthetetlen örök igazság, akkor át kell éreznünk azt is, hogy ezért az igazságért tenni kell valamit, hogy ezért az igazságért harcolni kell az emberiség üdvére és javára. Nemcsak azért, mert ettől az igazságtól függ az emberiség erkölcsi élete, nemcsak azért, mert az erkölcsi élet, mint azt a magyar költő utólréhetetlenül fejezte ki, a nemzetek életének lámasza, talpköve, és nemcsak azért, mert a hit vigasztalásaira az élet adottságai között szükségünk van, hanem elsősorban azért, mert a hitnek tanítása a szellemiségről, a szellemi létről, a legfelsőbb szellemi hatalomról: igazság, örök igazság, amelyet megcáfolni, megdönteni nem lehet.

Ennek tudatát meggyőződéssé kell tenni tanítással, a vallásbölcselet művelésével. A hit szolgájának tudással kell vértéznie magát és tudással kell vértéznie híveit, akiket tanít.

A több mint kétezer megkülönböztethető bölcséleti rendszer, amely az indusok óta felmerült, kellő átértés nyomán egymás-közötti ellentmondásainak rengetegében önmaga megdönti a materialismus elméleteit és ezeknek a rendszereknek tul-nyomó többsége, mint azt a materialismus történetének leg-kimagaslóbb ismerletője maga megírja, a vallási fölfogás irá-nyába vezet és a filozófia haladása előidézi a materialisztikus tanok végleges legyőzését. A legújabb és a legmélyrehatóbb természettudományi kutatás, mely az anyag strukturájának tiltkait föltárja, ugyanebbe az irányba mutat. Nagy világszem-léleti átalakulás előtt állunk. A költő szavával mondhatom: »A szellemország nincs bezárva, csak a szemed vak, a szíved árva, rajta testvér, fűröszd serényen a földi keblet hajnal-fényben!«

Szenteljük hát magunkat a vallásbölcséleti erudíciónak, tanuljunk és tanítsunk. És amikor hitet, bibliát tanítunk, legyen bátorságunk a tudás arzenáljából szerzett fegyverek-kel megívni a harcot a skepsis tévelygéseivel. Testvérek, folytassuk a harcot a hitetlenség ellen, folytassuk a harcot a hitért, Isten dicsőségére, az emberiség érdekében!

Budapest.

Dr. Hevesi Simon.

Dr. Kiss Arnold.

(Mh. 1940. november 14. = 5701. chesván 13.)

Amikor az Országos Rabbiegyesület egy évtizeddel ezelőtt, 1931-ben Emlékkönyvvvel ünnepelte fennállása negyedszázados fordulóját, Kiss Arnold, a könyv szerkesztőbizottságának el-nöke, elmélkedve ifjakról és megemlékezve öregekről, melan-kólikus hangon kiáltott fel: »Az egykori öregek pihenni tér-tek. Az egykori fiatalok öregek lettek.« Pihenni tért immár Ő is, aki még az aggkorhoz érve is megőrizte lelke és szípor-kázó szelleme fiatalságát.

Egyik büszkesége volt a magyar rabbikarnak és hűséges munkása Egyesületünknek. Nem óhajtott sem életrajzot, sem méltatást írni róla. Hiszen egész élete gazdag tartalmú nyílt könyv mindannyiunk előtt. Annak minden sora beszé-des szavakkal szól az Istentől áldott tüzes orátorról, a fárad-hatatlan nemes lelkipászlóról, a zsidó társadalmi és teológiai problémák széles mezején mélyen szántó gondolkozóról, a népszerű imaszerzőről, az ihletett költőről és a fényes tollú, zamatos humorú fróról. Csak néhány mozzanat felújításával akarunk Egyesületünk hálijának és kegyeletének szerény ki-fejezést adni Iránta, aki kezdettől fogva hozzánk tartozónak vallotta magát.

Mint fiatal veszprémi rabbi ott állt az Egyesületünket megelőző, Komáromban 1897-ben alakult Dunántuli Rabbi-egyesületnek bölesőjénél, amelynek első tisztikarában az egyik jegyzői tisztet töltötte be. Budai rabbi volt már, amikor

1903-ban az ő hitközsége területén egybegyűlt dunántúli rabbik vele együtt elhatározták az Országos Rabbigyesület létrehívását. Az 1906-ban történt megalakulás óta tagja az Egyesületnek. Mint választmányi tag, utóbb ellenőr, majd tükár és 1924. óta megszakítás nélkül 16 éven át mint alelnök mindenkor részt vett a közös munkában. Alig volt ülés, amelyen meg ne jelent volna és ne vette volna ki részét tanácskozásaiban. Éberén őrködött a rabbik erkölcsi és anyagi érdekei fölött. Közlönyünkben keserű szatírával ír arról a paptól megkövelelt idealizmusról, amelynek hangoztatásával a hívek szinte ingyen munkát kérnek a rabbitól. Egyik ülésünkön kikelt azon visszásság ellen, hogy a hitközségek hittani vizsgákra vallási dolgokban járatlan vizsgabiztosokat küldenek ki. Részt vesz abban a küldöttségben, amely 1914-ben az akkori kultuszminiszternél szorgalmazta a rabbik korpótlék ügyének méltányos rendezését. A világháború idején Egyesületünk által a hadbavonult katonák számára kiadott imakönyv egyik szerzője és — mint említettük — elnöke volt az Emlékkönyv szerkesztő-bizottságának.

Kiss Arnold emlékét azzal tiszteljük meg, ha követjük a jubiláris könyvben a kartársakhoz intézett, de mindig korszerű bölcs szavait: »Nyújtsunk kezét egymásnak a szent munka végzésére. Fokozottabb munkára. Magunkért, felekezetünkért, hazánkért.«

Búgó alelnökünk emléke legyen áldott.

Budapest.

Dr. Groszmann Zsigmond.

A visszatért Délvidék.

Dicsőségesen országló Kormányzó Urunk hős honvédei újabb babért tűztek az ifjú magyar nemzeti hadsereg homlokára. A Felvidék, Kárpátalja és Erdély visszahódítása után világtörténelmi eseményekben dús napjainkban visszafoglalták a több mint két évtized előtt elszakított Délvidéket is. Visszatértek az elszakított magyar városok, mezők, rétek és rónaságok. Visszatérnek értékes zsidó hitközségek is, Izraelnek kisebb-nagyobb gyülekezetei, amelyeket testvéri szeretettel köszöntünk és ölelünk magunkhoz.

Köszöntjük *Szabadka* hitközségét. Bácska ezen emporiumában már a XVIII. század hetvenes éveiben voltak zsidó telepesek, akik hitközséggé alakulva, 1779-ben szerény templomot nyitottak, majd az utódok 1903-ban felépítették a mostani monumentális templomot. Itt lelkészkedett 1902—1916 években a felejthetetlen néh. *dr. Singer Bernát* főrabbi, aki nemes buzgalomában hitközsége elnökével egyetemben a magyar zsidóság unifikálásán fáradozott. Az ideális gondolkodású papnak méltó utóda a jeles *dr. Gerson József* főrabbi.

Köszöntjük *Ujvidék* hitközségét, a Bácska egyik legrégebbi gyülekezetét. Chevrája már több, mint 200 éves, temploma 1829-ben nyílt meg. A patriarka külsejű és lelkületű néh. *Pap Ignác* lelkésze idején épült 1909-ben a szép új templom. *Dr. Kiss Henrik* főrabbi 1921. óta mintaszerűen vezeti hitközségét.

Köszöntjük *Zombor* 1827-ben alakult gyülekezetét, amelynek

1865-ben épült templomában a tudós és termékeny író-pap, néhai *dr. Guttmann Simon* főrabbi hirdette Isten ígését 1925-től egészen 1939-ben nagyon is korán bekövetkezett haláláig.

Köszöntjük *Bezdán* hitközségét. Az 1901–1922 években itt lelkészkedett alapos tudású, szerénymodoru néh. *dr. Wiesner Henrik* főrabbi emlékét kegyelettel őriztük meg.

Köszöntjük *Csáktornya* gyülekezetét és érdemes papját *dr. Grünwald Illés* főrabbit, szemináriumunk egyik jeles neveltjét; *Alsólendva* hitközségét, hol a felejtethetetlen néhai *dr. Rudolfer Antal* lelkészkedett; *Óbecse* hitközségét, melynek nemesszívű tagja, néhai *Freund József* alapítványáva lehetővé tette a szeminárium internátusának megteremtését, *Bácskula, Bácsstopolya, Palánka, Mohol, Magyarkanizsa* és a többi hitközségeket.

Köszöntjük *Zenta* hitközségét, amelynek rabbija *Ullmann* az 1848. évi szerb lázadás idején mártir-halált halt a magyarságért.

Köszöntjük a visszatért Délvidék valamennyi hitközségét. Papjait és tanítóit, akik az idegen uralom alatt sem szüntek meg zsidóságunk tanait édes magyar nyelvünkön hirdetni. A derék világi vezetőket és a kitarló hiveket. Isten áldása legyen valamennyi hazatért magyaron. Isten áldása megnövekedett magyar Hazánkon!

Budapest

Dr. Groszmann Zsigmond.

Rabbik az Országos Iroda Vezetőségében.

Az Országos Iroda vezetősége elhatározta, hogy a felekezeti ügyek irányításába — amint ezt az 1935-iki Kongresszus szabályzataiban intézményesen lerögzítették — bevonja mindazokat a faktorokat, amelyeket szükségesnek lát a több munka, a felelősségmegosztás és a felmerülő kérdések többoldalu megvilágítása érdekében. Ez az Országos Tanács, mint tanácsadó szerv működik majd az Országos Iroda mellett. A VI. községkerület előjárósági ülésén hangok hallatszottak az új szerv ellen, mert annak nincs legális gyökere a felekezeti alkotmányban, viszont mások a pótstatumok többi szervét is felállítani kívánták, hogy a külső nyomást a belső szervezettség ellensúlyozza. Különben is: csak mint konzultációs szerv működik majd az új szerv.

A rabbikar nagy várakozással és reményekkel telten üdvözölheti az Országos Tanácsot. Régi vágyaink jutottak egy lépéssel tovább a megvalósulás felé. Három nagytekintélyű rabbist hívott be a felekezet legfelsőbb kormányzati szervébe! Egyéni értékük, tekintélyük, hatóerejük nem a minoritást képviselik ott, hanem szellemiségük alkotóerejét reányomhatják a Tanács működésére. Elnökünk magával viszi a Tanácsba a rabbikar minden munkaprogramját.

Nagy fontosságot tulajdonítunk az új alakulatnak!

A tanács rabbitagjai megvalósíthatják mindazokat a gyakorlati irányelvek gondolatokat, amelyeket a rabbikar ismételt hangoztatott s amelyeknek egyrésze az 1935-iki pótstatumokban szerepel. Amint az Országos Tanács megalakulhatott kormányjövahagyás nélkül, mint tanácsadó szerv, de így is, mint felekezeti tényező — mert a felekezet vezetősége ezt így akarta — akként érvényesíthetik az ott helyet-

foglaltó rabbik számtalan üdvös póstatutumbeli rendelkezés végrehajtásánál befolyásukat, mert a *felekezet azokat akarta, törvényként elfogadta! Van azonban néhány olyan desidérium amelyek gyors megvalósítását kéri a rabbikar.*

1. Mindenekelőtt alakitassék meg a *Rabbiszék!* Mégpedig a három behívott előkelő rabbi végezze mindama funkciókat, amelyeket a rabbikar legkiválóbbjaitól a Kongresszus elvárt.

2. Irasson át az Országos Tanács, illetve az Országos Iroda útján a Rabbiszék mindazon hitközségeknek, ahol legalább 150 hitközségi tag van és önálló anyakönyvvezetés, de nem működik rabbi, hogy az első kongresszusi szabályok és a második kongresszusi statutumok rendelkezését komoly elhatározással hajtsák végre és töltsék be az állásokat. Az Iroda pedig teljes erénnyel helyezze kilátásba a vonakodó hitközségeknek az önálló anyakönyvvezetői jog elvesztését. [39. §. (2)]

3. Intézkedjék hasonló módon a Rabbiszék aziránt, hogy *rabbiválasztásoknál*, amennyiben nem a Rabbiképző oklevelével bíró jelöltet kíván a hitközség megválasztani, még a választás előtt a jelölt iratai hivatali úton a Rabbiszék elé terjesztessenek.

Intézkedjék a rabbiszék, hogy *hitoktatóul* alsó fokon az Izr. Tanítóképző (liceum), középfokon a Rabbiképző-oklevellel bírók választhatók. Ha a jelölt másutt szerezte képesítését, a választás előtt köteles a Rabbiszék által delegált Hitoktató Vizsgáztató Bizottság előtti képesítést szerezni.

5. Jelöljön ki a Rabbiszék olyan hitközségeket, amelyekben a teljes érvényű (rabbiképzői) oklevellel bírók 1 évi segédlelkészi teendőket végezhetnek. 150 hitközségi tagnál nagyobb hitközségek nem választhatnak segédlelkésze egy évnél kisebb gyakorlattal bíró rabbikat.

6. Terjessze ki a Rabbiszék működéskörét (az Országos Tanács útján) a felekezeti hitoktatásra, jelesül az 5000 tagszámnál kisebb hitközségek valamennyijére. Kivétel nélkül minden községkerületi elnök terjessze évenként az Országos Tanács útján a Rabbiszék elé, a kerületéhez tartozó minden hitoktatási tanfelügyelő jelentését. Ahol nem működik a tanfelügyelet, azt haladéktalanul — erkölcsi befolyása minden erejével, — beszervezni szorgalmazza.

7. A Rabbiszék kötelezze a községkerületeket, hogy mindenütt évenként legalább egy kerületi rabbigyűlés legyen, a rabbik által választott rabbi-elnök évenként jelentést tegyen a kerület vallási állapotáról, templom, rituálék stb. helyzetéről.

8 *Az Országos Rabbiegyesület Kamarai rendszerre fejlesztése és ennek keretében közhatóság jellegével bíró fegyelmi szék alakítása.*

A sok-sok sikertelenség után sem szabad csüggednünk. Minden lépés, amelyet a rabbik elfogalhatnak, a jövőndő fejlődés alapjának kell tekintenünk.

Három kimagasló tekintélyű rabbi a felekezet politikai tanácskozásokon csak mint három egyéniség szerepel; de, ha ők olyan térre viszik át a tanácskozások súlypontját, amely nem politikum, hanem a való élet, a vallásos gyakorlat, a nevelésügy, *akkor szavuk súlya döntő lesz!*

Dr. Kálmán Ödön,

Lejáróban az elnökség megbízatása.

(Felhívás az ORE tagjaihoz.)

Ezerkilencszázharmincnyolc decemberében tartotta Egyesületünk legutóbbi tisztújító közgyűlését. A megbízás alapszabályszerűen három évre szól. A most működő elnökség már több cikluson át vezette az ORE ügyeit. Elnökünket 1918 óta, *hét*szor emelte tisztségébe a magyar rabbikar. Az elnökség többi tagjai is ismételtén kaptak megbízást a közgyűléstől. Még a nehéz napokban sem okozott nagyobb hullámvérést köreinkben egy-egy restauráció. A közeledő választások előtt azonban jelentős kérdéseket kell tisztáznunk. Egyrészt azt, hogy hosszú évek munkája után vállalja-e az elnökség továbbra az ügyvitelt? — másrészt azt, hogy az ORE egyeteme, vagy ennek egy része nem tartja-e kívánatosnak új erők bevonását? A személyek változása is lehet fontos; de a tárgyi kérdések még sokkal inkább belenyúlnak a zsidóság életfolyamatába, mert azokat a tárgyi kérdéseket, amelyek az ORE ügykörébe tartoznak, vagy tartozniuk kellene, nem lehet kikapcsolni az egész felekezet életköréből!

*

A mai viszonyok között megvalósíthatja-e a magyar haladó rabbikar vezetősége irányításával a felekezettel szemben fennálló nehéz feladatait? *Megtette-e a kellő lépéseket abban az irányban, amely irány végső fokon a rabbinak a felekezeti alkotmány keretében a teljes jogi szilárdságot biztosítja?*

Megtettük-e a megfelelő lépéseket egyesületünknek *Kamarai rendszerű* kiépítésére, annak a képtelen helyzetnek megszüntetésére, hogy rabbikról, vallási vagy vallás erkölcsi cselekedeteikről, azok mérlegeléséről (községkerületi bíróságok tárgyalásain) csupa világi bírák, vallási törvényekben járatlanok, döntenek?

Ha szembeállítjuk a jószándékú igyekezetet a vele szembehelezkedő akadályokkal, a tárgyilagos vizsgáló mit állapíthat meg: az akadályok miatt oly kevés az eredmény, avagy több kockázatot kellett volna tanusítani? Ugyanigy terelhetjük magára az ORE szervezetének hatóerejére is a tekintély és befolyás kérdését: A felekezet szervezetében — mindenestre a legfelsőbb fokon — kellő tekintélyt és ható erőt jelent-e az ORE? *Azt nem kell hangoztatnunk, hogy a rabbikar sohasem kívánja saját tekintélyét, jogkörét öncélúnak: mindig a vallásos működés átütőerejének és hatásának fokozása a cél!*

*

A befelé működő tevékenységben: jelentkezett-e kellő kezdeményező lökőerő a rabbikar alkotó nivójának és látókör szélesebbítésének emelésére, a sokágú munkatereken a komoly tettkereső buzgalomnak a lelkesedésig feszülő lendítésére? Másrészt, megolt-e a hajlandóság mindentűlt az egyes munkaágak rendszeresítésére, a vallásos nevelés metodikájának, az iskolán kívüli eruditio módosításainak átvételére, a templomi és pásztorális működés egyöntetű fejlesztésére, a

szervezettségben rejlő nagy fegyelmező hatás vérbe idegzésére? Megalkottuk-e a kapcsolatot az idősebb és ifjabb nemzedék között?

Az elnökség tagjainak lelkében bizonyos aggodalom gyülemlett fel. A távol álló talán fáradságnak nevezné, mely a sok meddő küzdelem, a sok újra próbálgatás nyomán, idők folyamán, feltétlen bekövetkezik . . . Az az ellankadás, amely az egyes kartársakat életpályájuk során eléri, midőn ideális buzgóságukat meg-megtorpantó csalódások szárnyszegetté teszik, az fokozottabban eléri, vagy érheti a centrumban működőket, amikor a rabbikar jogos igényeinek kielégítésére, a több munkakörre, több felelősségvállalásra, szilárdabb jogi helyzetre tesznek lépéseket! Felekezeti alkotmányunk megalkotói, tisztségviselői *hetvenezelendő óta védik a lerögzített állapotot!*

Panaszkodjunk-e a kartársak közönyén? Alig serkenhet a pap szívének televényéből olyan gondolatrugó, melyet ne próbáltunk volna ápolni, fejleszteni, közkinccsé tenni. Ha ügykörünk nem is volt széles, de nehéz kérdésekben a mai időknek megfelelő higgadsággal és meggondoltsággal törekedtünk eljárni. Szellemiekben, anyagiakban egyaránt. Csak egy-egy példát említünk. Megindítottuk folyóiratunkat s munkatársul hívtunk minden rabbit, hogy fejleszthessük a kari érzést, egyöntetűséget, szervezettséget. *Szinte hihetetlen az a közöny, amely felszólításunkat követte!* A rabbik és rabbiözvegyek nyugdíjának rendezésére hívtuk fel az Országos Iroda és a Pesti Izraelita Hitközség figyelmét. Ez utóbbi vállalta az Országos Nyugdíjpénztár előkészítő munkálatait. A kartársak túlnyomó része *még csak válaszra sem méltatta a csatlakozásra felhívó köriratot . . .*

A felső kő meg az alsó kő is őrlí a jóakarát, a higgadság gabonaszemeit.

Az elnökség mandátuma decemberben járna le. Nem várjuk be a megbízatás leteltét.

Új választás felé haladunk. Elnökünk évek óta csökkenteni szeretné túlfutott sokrányú munkaterületeit. Tudjuk Ön nélkülözni? Sokak lelkében ég az ifjú hev és tettvágy tüze! Reájuk bízunk ügyünket? Oly messze vagyunk egymástól, oly ritkán halljuk egymás szavát!

Tudni óhajtjuk kartársaink elgondolásait, hogy kellőleg előkészítve, ne pedig a helyzet véletlenjére bízva, adjuk át helyünket azoknak, akik fiatalabb erővel bírják az új utak építését. Az ORE jövőjét tartjuk szem előtt midőn erre utalunk.

* * *

Nyomatékosan kérjük kartársainkat: szíveskedjenek mielőbb közölni velünk az ORE új tisztikarának alakulására vonatkozó véleményüket. A tisztikar készséggel átadja helyét azoknak, kiktől több eredményt várhatunk. Személyi tekintetek, gátlások, szerénységek félretételével, tudassák velünk azt, hogy kiket tartanak és milyen tisztségre a legalkalmasabbnak. A választást megelőző hivatalos jelölést a beérkezett válaszok alapján készítjük el.

Felsőházi képviseletünk megszüntetése.

A felsőház újjáalakításáról szóló törvény a magyar zsidóság felsőházi képviseletét megszüntette. Tizenhárom esztendőre (1927—1940) a magyar országgyűlés az emancipációt és recepciót a gyakorlatba átvitte. Ez idő utolsó harmadában az egyenjogúsító törvényeken több rés nyílt; közéjük számíthatjuk az izraelita felekezet képviseletének megszüntét is.

A fájó jogvesztéssel kapcsolatban visszapillantunk felekezeti képviseletünk rövid történelmi útjára.

Hazánkban a felekezetek természetesen nem egyazon időben érték el felsőházi képviseletüket. Évszázadokon át csak a katolikus felekezet, mint hivatalos egyház küldhette képviseletét az országgyűlésbe. A mohácsi vész után kialakult kéttáblás országgyűlésen a kath. főpapság természetesen a főrendek között foglalt helyet nyolc püspökkel. Az 1608. évi I. törvénycikk 4—7. §§. ismét rendezik a róm. kath. egyház felsőtáblai képviseletét. Ez irányú fejlődés legkiemelkedőbb mozzanatául az 1885: VII. t.-c. 4. §. c) pontját említjük. Ez meghozza a protestáns egyházak felsőházi képviseletét. Az ev. ref. és ágost. ev. egyházak legidősebb 3—3 püspöke és 3—3 világi vezetője lesz főrend, ugyanakkor az unitáriusok is 1 személyt (világit vagy egyházit) küldenek a felsőházba.

Az izraelita felekezetet egyenjogúsító recepcióval egyidejűleg esédékes a felsőházi képviselet is. Majd harminc esztendőt váratott magára a törvény valóra válása, — hogy a későn érett gyümölcs hamar lehulljék fájáról.

Az országgyűlés felsőházáról szóló 1926:XXII. t.-c. 4. §-ának B) 6. pontja rendelkezik az izraelita vallásfelekezet felsőházi képviseletéről. A törvény alapján maguk a hitközségek választják a két felsőházi képviselőt, még pedig életfogytiglan. A felsőház képviselőit a lelkészek közül kell választani. Az izraelita vallásfelekezet felsőházi képviseletének ügye az 1921. évben került szőnyegre. Az 1922. készült törvényjavaslat azonban az izraelita hitfelekezetet teljesen mellőzte. A Magyarországi Izraeliták Országos Irodája és az Orthodox Izraelita Központi Iroda a javaslat ellen együttes felterjesztéssel éltek, mire a kultuszminiszter a megbeszélés alapján hozzájárult a két iroda álláspontjához, nevezetesen ahhoz, hogy az izraelita vallásfelekezet a képviseletre két tagot igényel. A beterjesztett 751. számú törvényjavaslat az izraelita vallásfelekezet képviseletére az izraelita hitközségek kiküldöttei által választott egy tagot jelöl ki. Az irodák erre a két tag küldés jogát intézményesen biztosítani kérik. Ezek után az 1926:XXII. t.-c. ezt törvénybe iktatja, a vallás- és közoktatásügyi miniszternek 88.206/II. 1926. számú rendelete pedig a választás módjait szabályozza. A választási jog gyakorlására jogosultak a hazai önálló izraelita hitközségek, amelyek a választójogot 2—2 kiküldött által gyakorolják, ezek egyike a hitközség elnöke, esetleg alelnöke, másik a hitközség szabályszerűen megválasztott lelkésze. A pesti kongresszusi hitközség a 2 kiküldöttön felül további 18, tehát összesen 20 kiküldött útján vesz részt a választásban. Az izraelita vallásfelekezetet a felsőházban képviselő lelkész választása kijelölés alapján történik. A kijelölő-bizottság tagjai a kongresszusi alapon álló szervezetükre nézve a működő 8 izraelita községkerület elnökei, illetőleg alelnökei, továbbá az Országos Rabbí Egyesület elnöke és alelnökei és a pesti izraelita hitközség rabbínátusa által e célból választott két lelkész. A kijelölő-bizottság elnöke az Országos Izraelita Iroda elnöke vagy alelnöke. A kijelölő bizottság 3 lelkészt hoz javaslatba; ezek közül az egyiknek a Pesti Izraelita Hitközség egyik lelkészének, a másiknak a vidéki kongresszusi hitközségek egyik lelkészének és a harmadiknak a sta-

tusquo-ante hitközségek egyik rabbijának kell lennie. A hitközségek kiküldöttéi 1927. jan. 6. Löw Immanuel szegedi főrabbit választották meg, a kongresszusi, Reich Koppel budapesti főrabbit pedig az orthodox zsidóság felsőházi képviselőjéül, halála után pedig Frankl Adolfot, ki előbb a budapesti orthodox hitközség rabbija lett.

A felsőház újjáalakításáról szóló törvény az izraelita vallást a felekezetek sorából kihagyva, a magyar zsidóság felsőházi képviselőjét megszüntette.

Az 1885. évi VII. t.-c. »Aki a főrendiháznak tagja, ezen tagságot... *elveszti* az, a) aki... törvényszerű fegyelmi vagy bírói eljárás alapján megszűnik az illető méltóságot vagy hivatalt viselni, d) aki fegyházra, illetőleg súlyos börtönre vagy nyereségvágyból eredő büntetett vagy vétség miatt elítéltetik, vagy ha az állampolgárságot elveszíti.« Vajjon melyik pont alapján vesztette el főrendiházi tagságát a mi képviselőnk?!... Ugyanazon törvény 11. §-a felsorolja, hogy mely esetekben szűnhet, de nem szűnik meg a jog.

Mi hisszük, hogy csak szűnetel a jog, de meg nem szűnik.

Újpest.

Dr. Friedman Dénes.

HOMILETIKA

Beszédvázlatok.

אחרי קדושים

A zsidó erkölcsiség tsodás magaslata emel a *kedósim* fejezete. A sok fenséges elv és eszme között előkelő helyet foglal el ez a parancs:

Ló sziszno esz ochichó bilevovchó hauchéach tauchiach esz amiszechó velau sziszó ólov chét.

Kettős jelentősége van ennek.

a) Aki szívben gyűlöli embertársát, talán nem engedi azt cselekedetekben károbbanni, talán fékezi magát és nem hagyja, hogy indulatai ellenségeskedésbe sodorják, gonosz tettekbe ragadják, de közömbösen nézi végig ellenfele hibáit, vétkeit és nem figyelmezteti a bűn következményeire, azzal a nyugodt tudattal, hogy így ellenfele majd bajba kerül, ingoványba téved, tönkremegy és elpusztul. Ez a közömbösség, ez a negatív magatartás ép olyan vétkes, mint az aktív ellenséges cselekedet.

b) Azt hiszed, szereted embertársadat, hiszen semmi rosszat nem teszel ellene, csak közömbösen és passzíve nézed, hogy kerül bűnbe, bajba. Nem, ez a közömbösség egy szeme a gyűlöletnek és vétkes vagy, felelős embertársad sorsáért.

אמר

Vechi szizbechu zevach taudó la-Adónáj lrecaunchem tizbechuhu.

Hálára nem lehet kötelezni az embert. A kényszerített hála már nem hála. A hála csak akkor értékes, ha spontán, ha a szívből fakadó, őszinte.

Epen ezért oly kevés az igazi hála. Az ember erkölcsi színvonala még nem elég magas ahhoz, hogy általános legyen a szívek nemes érzülete és őszinte hálája.

A legtöbb ember haragszik jötevőjére, épen mert annak módja volt jót tenni véle, ő maga pedig rászorult a jótett elfogadására. Mások kicsinylik, keveslik a velük tett jót, úgy érzik, meg vannak károsítva, háttérbe vannak szorítva, megrövidítették őket, nem érdemük szerint bántak velük.

Pedig ezzel csak azt bizonyítják, hogy még arra a jóra is méltatlanok, melyben részesültek. A hála színlelésével, még alátámasztják is ezt.

Tanítsuk meg gyermekeinket és magunkat arra, hogy a hálátlanság rút dolog, a színlelés még rútabb.

Ki iránt tartozik az ember hálával: Szülő, tanító, — minden jótevője, de mindennekefelett *Isten* iránt.

A világ javai, az élet, a lélek drága kincsei, szüleid egészsége, élete, családod java, boldogsága tőle való, — ember, légy hálás a Mindenható iránt. Rosszban, szenvedésben is megilleti a hála kegyelméért, hogy nagyobb bajoktól megóvott.

Ember légy méltó Isten kegyelmére lelked őszinte hálájával.

א' דשבועות

A kinyilatkoztatás tényében a leglényegesebb:

Isten az *egész nép* előtt nyilvánítja meg tanát. Nem egyes kiválasztottak, hanem az *egész* gyülekezet részesül a magasztos élményben.

A zsidó vallás nem kizárólag *tekintélyre* alapítja igazát, hanem azt kívánja, hogy minden *egyes* zsidó ember *egyénileg* részesüljön az igazság megismerésében, *élje* azt át és így tegye hite fundamentumává.

Személyes élmény erejével kell áthatni mindazt, amit a vallás nyújt. Meg kell mutatni a természetben megnyilatkozó isteni bölcseséget, fenséget. Kontemplálni kell a lélekben feltáruló csodálatos tünemények felett és az átélés erejével kell fokozni a meggyőződés erejét.

ב' דשבועות

Résznünk van az örökkévalóságban a *kinyilatkoztatás* által. Az igazság, a kötelesség, az erkölcs, az isteni parancsok szolgálata a mulandó életet örökkévalósággal hatja át.

Nemcsak arra törekszünk, hogy a *non omnis moriar* édes tudata kísérjen végső utunkra, hanem arra is, hogy életünk példája legyen a mulandóságba rótt örökkévalóságnak.

Dr. Hevesi Ferenc.

Beszédvázlatok ifjusági istentiszteletre.

I.

(M. I. k.: 8. f. 21.) »*Ki jécer lév hoodom rá mi'neurov.*« Ezzel a szentírási verssel akarják támogatni az »eredendő bűn« tanát. Szomorú tanítás; megfosztja az embert attól a reménytől, hogy képes saját erejéből felemelkedni; állandóan kíséri egy sötét árnyék, mely ráfekszik akaratára. A zsidóság tanítása: van szabad akarat. »Hakol bi'dé somájim chuc mijrász somájim.« Nem az eredendő bűnt, hanem ép ezt az utóbbi gondolatot hirdeti az idézett vers. A nyelvészek »mem« helyett »bész«-t olvasnak a »mi'neurov« szóban. »Ki jécer lév hoodon rá bi'neurov.« Amikor az emberiség még gyermekkorát élte, eltévelyedett; tapasztalatlan volt, mint a gyermek, aki pillanatnyi értékekért kész feláldozni örökértékeket. De a fejlődő emberiség minden látszólagos visszaesések ellenére is tapasztaltabb és bölcsőbb lett és ki fog emelkedni sorsának mélységéből, mert bírja mindazokat az erőket, mellyel önmagát megváltani képes.

II.

(M. I. k. 15. f. 13—15.) »*Váavodum v'innu auszom.*« Isteni tervszerűség volt a »sibud micrájim«. Mindazok a nagy katasztrófák, melyekről a biblia beszámol, a nemzedék bűnéből következnek (pl. Szodoma, mabul). A »sibud

micrajim» Így nem indokolható. Azt mondják, hogy Izráel hivatása az Isteni törvény alapján felépíteni életét, azért kellett előbb az Ó-kor művelt birodalmába mennie, hogy szervezetet lásson s megtanulja az államvezetés művészetét. De miért a »sibud«? Szabadságban beolvadt volna. Lélektani tény; az elnyomott elfordul az elnyomó vallásától, amelynek nevében üldözik, erkölcsétől, melynek elvéből kirekesztik. Így Izráel is: Üldözték, — szeretetétbe fogadta saját vallását egyetemes Istenhítével. Idegennek tekintették, Ő azt tanította: Szeresd az idegent.

III.

(M. I. k. 6. f. 3.) »Voéro el Avrohom vöel Jicchok vöel Jádkauv.« Rási megjegyzi »Élu hóovaus«. Miért mondja ezt Rási? Mindenki tudja. Felelet! Nagy emberek leszármazottjai sokszor nem is a maguk életét élik, hanem meghúzódnak a nagy ősök árnyékában. Nem törekednek maguk is értékeket adni. Megelégszenek azzal, hogy »unokák« legyenek.

Nem így Izsák és Jákób. Ők nem *unokák*, hanem *ősök* akartak lenni. Azt kérdi tőle a zsidóság: Megelégedtek-e azzal, hogy unokák legyetek, egy dicső múlt hordozói csupán, vagy ősök akartok lenni? Unokák vagy ősök! Válasszatok!

IV.

(M. I. k. 15. f. 5.) »Habel no hasomájmo, ... kau jihje zár'ácho.« Mint a csillagok beborítják az egész égboltot, úgy fognak szétszóródni ivadékaid az egész föld területén. Mint a csillagok éjjel világítanak, nappal nem látni fényüket »kau jihje...«, úgy Izráel a sors sötét mélységében is megtalálja az ő lelkének szép melódiáját, egyéni fénye, mely a szabadságban sokszor elhomályosul, ilyenkor tündököl. És mint ahogy a csillagok mind egyenlő fénnel ragyognak, úgy Izráel életében is mindig egy fénynek kell ragyognia: a Tóra a hit világosságának.

Jeremiás »Kau omár Hasém nauszén semes loaur jaumom chukausz joréach vekauchovim loaur lojlo... im jámúsú hachukim hoéle milfonáj — nöum Hasém, — gam zera Jiszrólél jisboszu mihjausz gaj löfonáj kol hajomim.« (Jer. 31, 34.)

V.

(M. V. k. 25. f. 17, 19.) »Zóchaur ész áser ószoh lechó Amólék... timche esz zécher Amólék...« Miért ez a kíméletlenség? Jod háházókoh... Miért fejezi ki a biblia az isteni hatalmat ezzel a fogalommal?

Az Ó-kor népei a természeti tűneményeket imádták, mert azok az állandóság, a maradás kifejezői voltak. És az ő fennmaradásuk kasztjaikkal az állandósághoz volt kötve. Az erős kéz a fejlődés szimbóluma. Az erős kéz bele nyul a történelembe és új irányt ad a fejlődésnek. Új világ, mely merő ellentéte az övékének. Amálék nem Izraelt, a népet, gyűlölte, hanem Izraelt, az eszmét. Azért a biblia határozottsága Amalékkal szemben. De a Jód háházókok vezette és továbbra is vezetni fogja Izraelt.

Pestszenterzsébet.

Dr. Molnár István.

Gyakorlati esetek.

40. Az 1895. évi recepció-törvénnyel egyidőben életbeléptek az egyházi politikai törvények is, amelyek kötelezővé teszik a születések és házasságkötések állami anyakönyvezését és magánüggyé a felekezeti házasságkötést, valamint anyakönyvezést. Az új helyzetben követendő egységes eljárás megtanácskozására 1895. október 15-én Budapesten rabbikonferencia gyűlt egybe, amely kimondotta, hogy a felekezeti születési anyakönyv, mint hitközségi intézmény, továbbra is fenntartandó és hogy a házasságkötésnél a zsidó vallás idétartozó szabályai továbbra is teljes mértékben érvényben maradnak. Értendő ez alatt azon elv, hogy például a házasság törvényes felbontása nem jelenti annak egyházi felbomlását is, vagy hogy például a kohénra továbbra is fennállanak a reá vonatkozó házasságkötési megszorítások.

Ez a határozat a gyakorlatban meg is valósult és a felekezeti anyakönyvezések minden hitközségben zavartalanul folynak azóta is. A legtöbb rabbi, mint anyakönyvvezető, indokolt elővigyázatosságból beírja a születési anyakönyvbe, hogy az újszülött gyermeknek szülei hol és mikor kötöttek egymással zsidó egyházi házasságot. Amennyiben a szülők nem kötöttek volna egymással zsidó egyházi házasságot, minden esetben kikutatandó ennek oka és az valami módon beírandó a felekezeti anyakönyv jegyzet rovatába. A pesti anyakönyvezésnek eljárása a következő. Ahol a szülők között nem volt rituális házassági akadály, csupán mellőzték az egyházi házasságkötést, ott az újszülött anyakönyvbe beírják: »A szülők *eddig* nem kötöttek egymással egyházi házasságot.« Ahol a szülők nem köthettek egymással egyházi házasságot, mert rituális házassági akadály áll fenn közöttük (például az egyik szülő polgárilag el van válvá, de rituálisan nem; az újszülöttnak anyja chalicakötetes, de nem kapott chalicát; az újszülöttnak anyja geruso vagy chaluco és az atya kauhén; az újszülöttnak anyja nochrinak özvegye vagy elváltja és az atya kauhén; az újszülöttnak anyja oly elvált asszony, aki még rituális házasságfelbontás előtt kötött mostani férjével polgári házasságot; az újszülöttnak atyja körülmétsletlen maradt stb.) s ezért kellett az egyházi házasságkötést mellőzniök, ott az újszülött anyakönyvbe beírják: »A szülők nem kötöttek egymással egyházi házasságot.« Ezen bejegyzés vallási szempontból azért fontos, mert amennyiben az újszülött majd annak idején egyházi házasságot akar kötni, az eskető rabbinak módjában álljon megállapítani, hogy ezen egyházi házasságkötés ellen nem forog-e fenn rituális akadály.

A pesti anyakönyvi bejegyzés szövege tapintatosan van megállapítva. Ott ugyanis, ahol a szülők között rituális házassági akadály áll fenn, azt a bejegyzést lehetne eszközölni, hogy a »szülők nem *köthettek* egymással egyházi házasságot«. Miután azonban a bejegyzésnek nem megbélyegzés a célja, hanem a jövőre való óvatosság, a pesti anyakönyvezésnél a már említett szövegeket írják be. Abból a bejegyzésből, hogy a szülők *eddig* nem kötöttek egymással egyházi házasságot, kitűnik, hogy közöttük nincs rituális házassági akadály, azt bármikor meg is köthetik, tehát a gyermek nincs diszqualifikálva egyházi házasságkötés szempontjából. A bejegyzésből az *eddig* szó elmaradása arra figyelmeztet, hogy a házasságból született gyermek rituális házassági lehetősége annak idején alapos kivizsgálást igényel.

41. Az előbbi pontban jelzett okokból a születési anyakönyvbe újszülött

fűnnek zsinagógái neve csakis a körülmetélés megtörténte után irandó be. Előfordulhat ugyanis, hogy a szülők újszülött gyermekük felekezeti anyakönyvezésénél már bemondják az anyakönyvezendőnek szánt zsinagógái nevet. Ezen bejelentés előjegyezhető, de az anyakönyvbe csak a circumcisio megtörténte után írható be, nehogy a körülmetélés esetleges elmaradása esetén az előre beírt zsinagógái név azt a látszatot keltsse, mintha a circumcisio valóban megtörtént volna.

42. Az ezüst- és aranylakodalom a zsidóságnál nem létező intézmény. Mégis megengedhető a házasságkötés huszonötödik, vagy ötvenedik évfordulójának templomban való megünneplése. Ezen ünnepség azonban kizárólag csakis hálaadó aktus, amelynél a házasságkötésnél előírt és gyakorlatban lévő momentumok elmaradnak (chupa felállítás, gyűrű-átadás, keszuba felolvasása, a házasságkötési benedíktio elmondása). Az ünneplő pár elhelyezkedik az oltáremelvényen, ahol esketéseknél a chupát állítják fel, a rabbi pedig üdvözlő beszédet intéz hozzájuk és megáldja őket. A rabbi beszéde előtt és után a kántor elrecitálhat az alkalomnak megfelelő imát, vagy zsoltárverseket.

43. A hitközség területén meghalt és eltemetett egy B. hitközség területéhez tartozó egyén. B. hitközség rabbija azon követeléssel állt elő, hogy miután az eltemetésre kerülő egyén az ő hitközségének tagja és csak történetesen halt meg és temették A. hitközség területén, neki áll jogában a halott fölött gyászbeszédet tartani. Ezen érveléssel szemben a helyes elbírálás a következő: A magyarországi hitközségeket szabályozó kongresszusi statutumok 6. §-a így szól: »Az izraelita hitközségek egymástól független testületeket képeznek.« A 44. §. pedig ezt mondja: »A rabbi hivatalköre csak saját hitközségére terjed ki.« Ezen két paragrafus, valamint a házasság ge'vul tilalmának tekintetbevételével a magyarországi hitközségekben minden néven nevezhető rabbifunkciót, így tehát gyászbeszédet is kizárólag csak a hitközség rabbija jogosult és köteles ellátni. Ezen jogát tőle senki el nem veheti és ezen köteleesség teljesítését meg nem tagadhatja. Fennáll azonban a rabbinak azon joga, hogy indokolt esetben esketési, temetési vagy sírköavatási funkciókat átruházhat egy más hitközség rabbijára. Elfogadott szokás, hogy az átruházásnak akkor van helye, ha az esketendő vagy temetendő fél a más hitközségbeli rabbinak közvetlen vérrokona.

44. A halotthamvasztás kérdésében a pesti rabbiságnak több évtizedes és előforduló esetben gyakorlatba átvitt álláspontja a következő: Zsidó vallási szempontból semmiképp sem helyeselhető a halotthamvasztás. Ha azonban valakinek tetemét mégis elhamvasztották, a hamvakat a chevra kadisa átveheti és a hamvedret koporsóba helyezve, akár önálló sírba, vagy családi sírboltba, akár pedig valamely elhunyt családtag sírjába temetheti, utóbbi esetben azonban oly módon, hogy a már régebben eltemetettnek hullája ne legyen megbolygatva. Az elhamvasztott tetem eltemetésénél semmiféle vallási szertartásnak helye nincsen. Tehát sem rabbi, sem kántor nem végezheti a szokásos temetési szertartásokat. Csupán az engedhető meg, hogy a temetést, vagy betemetést végző sírásó az elhunynak lelkiüdvéért elmondhatja a menucho nechauno imát. A temetést tudatós esetleges gyászjelentésben mellőzendő az elhamvasztás megtörténtének közlése.

Budapest,

Dr. Grossmann Zsigmond.

Isszur v'hetter.

Iker gyermekek törvényeiről.

Elsőszülött ikergyermekeket felcseréltek. Bizonytalanná lett a »peter rechem«, az elsőszülöttség. Pidjaun köteleseknél (azaz az apa jiszról és az

anya is jiszróélisz) a következő szabályokat kell követnünk: 1. Egyáltalán nem kell pidjaun, ha az ikrek egyike *leány* gyermek; ily *szófék* helyzetben a kauhén kötelessége volna: hámauci mé-chavérau ólov horá'ájó. 2. Amennyiben mindkét gyermek fiú, az apa a megváltási összeget átadja a kauhénnak pidjaun tartása nélkül. 3. Ha 30 nap letele elött valamelyik újszülött meghal, a másiknál sem kell pidjaun, ugyanazon okból, mint az első esetben. (Bech. 43. ab., S. A. J. D. 305, 25.)

*

Ha az ikergyermek egyike a harmincadik napig meghal, — tehát nem életképes s ezért nem kell rítus szerint elgyászolni — s a második is beteg, csak lassú halódással éli el a 31-ik napot, — amikor már rítus szerint kellene elgyászolni őt, — az ilyen esetet hosszan tárgyalja a Turé Zóhov, idézi a L'vus és a Dárké mause eltérő véleményét. A vitából kiérezhető, hogy bár a második gyermek formailag az életképesség határát, a 30 napot elérte, mégsem tekinthető életképesnek: *K'sechájó há-séni, gám kén chaule b'sá'asz miszász hó-risaun... d'ónu raui, s'gám há-séni énaui ben kájjómó...* (S. A. J. D. 374, 9.) Ily esetben a gyásznál mindig könnyítő Sámuel véleményére támaszkodva — *háloché k'divré ha-mékil.* (M. K. 19b.) — a közéletet fogadjatjuk el: Nehéz kereseti viszonyok között élő szülők, — k'riót szakítva ruhájukon — a hétnapos gyász alól fölmenthetők.

Féltestvérek gyáza.

Gyakorlatilag ma már nincs különbség a testvér elgyászolásánál akár 1. apáról és anyáról, akár 2. csak apáról, avagy 3. csak anyáról való vérbeli testvér hűnyt el. Mégis ismételtén sa'álót intéznek hozzánk, különösen egy apától, de nem ugyanazon anyától való gyermekek gyászával. Mintha valamilyen megiratlan »laikus kódex« lappangva élne zsidó körökben és a kódex szerint a nem egy anyától való testvérekre nem vonatkoznának a gyászrituálék teljes érvényükben.

A »laikus kódex« hatása nem ismeretlen a zsidó múltban. A talmud szerint a hivatalos álláspont mellett Hillel, Méir, Júda há-nási és Józua b. Korchá,— mindannyian figyelembe vették a »l'saun hedjaut«, a laikus írások szövegezését. (B. M. 104a.) »Van nekik, amire támaszkodhatnak.«

A mi kérdésünkben sem volt mindig oly egyszerű a döntés. A Sulchán Aruch a csak anyáról való féltestvérek kötelező gyását későbbinek és nem szentírási eredetűnek tünteti fel. *V'-aud hauszju (!) aléhem áchiv méimmau v'-achauszau mé-immau s'ib.*, azaz az egészen »édes« testvérek törvényéhez még »hozzátoldták« az új bővítést. A Sulchan Aruch természetesen a talmudra támaszkodik kodifikálásában és (S. A. J. D. 374, 4. Móéd Katán 20b.) a talmud kifejezését használja: hozzátoldták az anyai ágon való testvérek gyását.

Ha a Szemírá alapszövegét olvassuk (Lev. 21, 3.), nem látunk különbséget a kétféle testvér között; sőt előbb az anyát említi csak, azután az apát. (Ibn. Ezra ebből egész egyéni következtetést von.) Nem szabadna tehát különbséget tenni a kétféle testvér között. Talán a harmadik mondatban használt appositívó: a nővér »közel van hozzá«, alapul szolgálhat hermeneutikai elemzésre: csak az apától való nővér »közele«. (Ibn. Ezra, Lev. 21, 2.)

A talmud többféle szempontból mérlegeli az apa és anya egyenrangúságát, illetve rokoni fokozatát.

1. A közeli rokonok *tanúvallomásai* (bírói) jogosulatlanságának mérlegelésénél az apa és anya teljesen egyenlő fokon áll. »Szurában mondták: a férj olyan, mint a feleség, Pompaditában mondták: a feleség olyan, mint a férj.« (Szanh. 28b.) »Az anya rokonai egyenlő rokonsági fokon állanak az atyáéval«, hiszen kétszer is előfordul az Írásban »óvausz«, azaz *mindkét* szülő. (U. o. 28a.)

2. A *gyászról* kötelező rokonok fokozatok felsorolásában a talmud különbséget tesz az anyai ágon és az apai ágon való testvér között. (MóédKátán 20b.) Itt látjuk a S. A. forrását; a talmud nem találja szükségesnek a szentírási mondatokból *következtetett* (tehát nem első olvasásra értelmezhető) törvényt részletesen kifejteni. Erzi ezt Rási és szüksézávan megjegyzi: a szövegből csak az apai ágon való testvér értendő. (?) A tószafot (s. v. achauzau) is valami természetes dolognak tartja az apa közelebbi rokonságát, jóllehet a szentírási *idézett* szöveg (Lev. 21, 3.) nem ad erre tápot.

3. A rokonsági fokozatok harmadik eseténél megvilágosodik előttünk az egész kérdés. A szentírásban és a talmudban az *örökösödési* jog a patriarchátust tárja elénk. *Róvó* döntésként kimondja tételét: »*családja*...« (Mispachtau), e kifejezés csak az apára értendő, az anya családja nem nevezhető családnak. (*Mispáchász óv k'rujó mispóché, mispáchász ém énoh k'rujó mispóché. B. B. 109. b.*)

E tételét Num. 1, 22 és 27, 11 alapján jogosultnak találhatók vagyoni jogi kérdésekben — a biblia és a talmud idején.

Ma már nincs az örökösödési törvényeknek jogosultságuk, a patriarchátus elavult, különösen a gyászolás törvényeivel. *Nincs semmiféle rítusbeli különbségünk*, akár 1. apáról és anyáról, akár 2. csak apáról, akár pedig 3. csak anyáról való gyászrituálék fordulnak elő!

Budapest.

Dr. Kálmán Ödön.

Vonatkozik-e a 9150/1940. M. E. sz. 7%-os fizetéspótlékolást elrendelő kormányrendelet az izr. hitközségekre is?

A 7%-os fizetési pótlék folyósításának kötelezettsége igenis, feltétlenül vonatkozik — mint munkaadókra — az izr. hitközségekre is, mert a rendelet 1. §-ának 5. pontja »törvény által alkotott testületeknél alkalmazott tiszrviselőkről, alkalmazottakról« beszél, már pedig — amint az alábbiakban bizonyítani fogjuk — az izr. hitközségek *törvény által alkotott testületek!*

1. A szakminiszter előterjesztésére, az 1867: XVII. t.-c.-re támaszkodó *királyi leirattal* hívták egybe azt az egyetemes Gyűlést, mely a hitközségek alapját képező Kongresszusi Szabályzatokat megalkotta, és ugyancsak a szakminiszter ellenjegyzésével *szentesítette a király* Schönbrunnban 1869. június 14-én a *kötelező törvényerőre* emelt határozmányokat!

Ezt különben maga a szakminiszter: *Eötvös József* báró volt kénytelen, az ellenzőkkel szemben, még ugyanazon év novemberében leszögezni, amennyiben — dr. Venetiáner Lajos: Magyar Zsidóság története c. munkája 295. old. olvashatóan — »felszólította rendeletben az összes törvényhatóságokat, hogy a rabbik és előljárók idéztessenek meg és magyaráztassék meg nekik az, hogy a szabad választás alapján létrejött kongresszus többsége által elfogadott Szabályzat csak annyiban különbözik más *állami törvénytől*, hogy nem az egész országra, hanem csak lakóinak egy részére *kötelező!* Hajoljanak meg tehát azelőtt, amit a *király szentesített!*...«

És ha valaki most ellene vetné, hogy igaz ugyan, hogy a *király szentesítette* a Kongr. Szabályzatot, de mégsem törvény, mert nem a parlament hozta és nem hirdettetett ki az Országos Törvénytárban, — annak rámutatunk első sorban *Eötvös báró* e tárgyban a törvényhatóságokhoz intézett fenti rendeletére, másodszorban pedig a Kongr. Szabályzatokat bevezető *királyi leiralt* második bekezdésére, amely az 1867: XVII. t.-c.-re való világos utalással tartja

szükségesnek, »hogy az izraeliták egyházkormányzati és hitfelekezeti közoktatási viszonyai saját képviselőik által rendeztessenek«. Vagyis arra a körülményre, hogy már a Kongr. Szabályzatok szükségessége is az 1867: XVII. t.-c.-ben gyökerezik, az egyenjogúsítási törvény nélkül nem került volna sor a Kongresszusra sem! Kongresszust közvetlen előidéző jogforrás, az 1867: XVII. t.-c. ellen viszont semmi kifogás sem merülhet fel, mert parlamenti hozta, király szentesítette és az Országos Törvénytárban is kihirdettetett.

2. Az 1895: XLII. t.-c. a törvényesen bevett izr. vallás híveire is kiterjeszti az 1868: LIII. t.-c. 1—8., 18—21. és 23. §§-ait, amelyek közül a 20. §. *törvénnyel kötelez* minden izraelitát, hogy a lakóhelyén lévő, illetve az ahhoz legközelebb eső *izr. hitközség tagja* legyen. Az izr. hitközséghez való tartozásról tehát *törvény* intézkedik. Minthogy pedig — ezek szerint — a hitközség *törvény* által belépésre *kötelezett* egyedekből áll, ebből logikusan következik és *kétségtelen*, hogy e belépésre *kötelezett* egyedek összessége: maga a *hitközség* is: *törvény által alkotott testület!*

3. Látnuk, hogy *törvény* intézkedik a tagokról. De *törvény* intézkedik a vezetőkről, lelkészről, előjáróról is! Az 1895: XLII. t.-c. 3. §. és az 1895: XLIII. t.-c. 13. és 14. §§-a!

4. A hitközségek testületi mivoltát pedig mi sem bizonyítja jobban, mint a Kongr. Szabályzatok I. rész 6. §-a, amelynek 2 soros szövege kétszer is használja e szót, mondván: »A hitközségek, a megfelelő *testületi* jogokkal felruházott, autonóm és egymástól független *testületek*et képeznek!»

Az izr. hitközségek tehát *feltétlenül belétartoznak* a fizetésemelő kormányrendelet használta 2. törvény által alkotott »testületek« *jogalmába!*

Eme meggyőződésünket, fenti jogi fejtegetéseken kívül, alátámasztják még a következők:

5. Közadók módjára behajtható a kivetett hitközségi adó.

6. A hitközség, ill. annak egyik szerve: a »rabbiság, mint izr. anyakönyvi hivatal« közhiteles bizonyítványokat, közokiratokat állíthat ki.

7. A kormány a köztisztviselők családi pótlékát, az 1917: IX. t.-c. 14. §-ában, az izr. hitközségek anyakönyvvezető rabbijaira is kiterjesztette és azóta is rendszeresen folyósítja.

8. A rendelet nem taxatív, hanem zárójeles exemplifikatív felsorolásai joggal engednek arra következtetni, hogy a rendelet tendenciája *kiterjesztőleg* és nem *korlátozólag* értendő!

9. Megerősíti ezt az a tény is, hogy a rendelet 1. §-ának utolsóbekezdése világosan megmondja, hogy kikre nem vonatkozik: a köztisztviselőkre, akiket már a korábbi 8000/1940. M. E. sz. rend. részesített a 7%-os pótlékolásban, nem vonatkozik továbbá azokra, akiknek évi jövedelme a 8920 P-t eléri, és a jutalékosokra. Minthogy pedig a hitk. tisztviselők és alkalmazottak túlnyomó többsége e 3 kivett kategória egyikébe sem tartozik, természetesen következik, hogy a hitközségi tisztviselőkre és alkalmazottakra is *kiterjed a rendelet hatálya!*

10. De különben is a rendelet szövegezéséből, félre nem érthetően, kilálgatik annak nemes intenciója is, hogy a fellepő drágaság ellensúlyozásaképpen eddig még nem kárpótolt, *minden foglalkozási ágban*, bármilyen minőségben tevékenykedő munkavállalók is, részesüljenek a 7%-os pótlékolásban, ami amúgysem áll arányban a 30, sokszor bizony 50—60%-os áremelkedéssel!

11. Hogy pedig a rendelet kifejezetten nem beszél »egyházi tisztviselőkről« ez nem lehet oka a 7% megtagadásának, mert

a) helytálló magyarázatot ad rá az Országos Iroda állásfoglalása, amidőn azzal indokolja meg, hogy »ez csupán csak azért történt, mert az állam feltételezte, hogy az egyházak, mint magas vallásserkölcsei testületek, legalább oly

módon gondoskodnak tisztviselőikről, mint az állam, és a 9150/1940. M. E. sz. kormányrendelet folytán, most már a magánvállalatok is. A kereskedelem-
ben és iparban alkalmazott munkások bérét, már ezt megelőzőleg, 7%-al fel-
emelte a kormány,

b) a rendelet nem taxatív, hanem csak exemplifikatív, magyarázatképen
emel ki egyes hivatásokat, de a többi foglalkozási ágakban tevékenykedő tiszt-
viselőket sem sorolja fel egyenként (pl. gáz-, olaj-, radiátor-, gummi-, fegy-
vergyár stb.), hanem csak általánosságban alkalmazott tisztviselőkről tesz
említést.

12. Sok olyan helyen, ahol árgusszemekkel vigyáznak az 1939: IV. t.-c.
végrehajtása kapcsán az arányszámra és arra, hogy a zsidó tisztviselő fizetése
ne emelkedjék, ott is megadták a zsidó tisztviselőknak a 7%-ot, noha a ren-
delet kihirdetését követő pár napon belül megjelent magyarázó közlemény fel-
mentette e kötelezettség alól a keresztény munkaadókat és igazgatóságokat...
Mennyivel inkább teljesítendő akkor ez, egy tisztára zsidó erkölcsi testületnél,
mint amilyenek a hitközségek, és különösen akkor, mikor az egyre növekvő
drágaság a hitközségi tisztviselőket sem kerüli el, kiváltképpen nem, a kóser
háztartásokat.

13. Helyesen szögezte le több ízben az Orsz. Iroda álláspontját, amikor
hangoztatja, hogy »a hitk. alkalmazottak nem képezhetnek egyedül oly csoport-
tot, melyről gondoskodás nem történik. Szükségesnek tartjuk, hogy a hitk.
tisztviselőket legalább oly mérvben részesítsék drágasági segélyben, mint ami-
lyenben az összes alkalmazotti kategóriák, sőt az ipari munkások is része-
sülnek.«

Az Irodának imént idézett állásfoglalása — sajnos — azonban gyengének
bizonyult és számos olyan hitközség van még mindig az országban, amely,
noha nem rendtlené meg különösebben költségvetését, mégsem folyósítja
a 7%-ot!

*Szükségesnek tartjuk éppen ezért, hogy mind a Rabbegyesület, mind
pedig az Izr. Hitk. Tisztviselők Országos Egyesülete magukéva tevén fen-
tebbi jogi és méltányossági fejtegetéseket, együttesen járjanak el illetékes
felekezeti — szükség esetén — miniszteriális hatóságoknál és országos ér-
vényű, kötelező erejű döntést provokáljanak ki e kérdésben, hogy ne külön-
külön kelljen minden vidéki rabbinak, tisztviselőnek, kántornak stb. vitába,
perbe szállnia hitközségével jogos járandósága miatt!*

Szigetvár.

Dr. Berend Béla.

*

Fenti cikk beküldése óta megjelent az Országos Irodának felterjesztésére
érkezett 9834/941. II. sz. miniszteri leirat és az a hitközségi alkalmazottakat
nem sorolja a köz- vagy a magánalkalmazottak kategóriájába. Véleményünk
szerint az anyakönyvvezető rabbik, amint azt Munkácsi Ernő dr. is véltelmezi
(Hitközségi Tisztviselők Lapja, III. évf., 3. szám, 3. oldal), mégis csak a
közalkalmazottak kategóriájába tartoznak. 1. A V. K. minisztérium 6122/1924.
sz. rendelete szerint: »(a rabbik) ...kiutalt járandóságukat... ugyanolyan
mértékben... felemelt... vagy leszállított összegben vehessék fel, ... mint az
állami rendszerű fizetési osztályok javadalma változik.« 2. M. E. 7000/1937.
rendelet felsorolja mindazokat a kategóriákat, amelyekre az 1933-ik (évi
fizetéscsökkentő) rendelet hatályon kívül helyezése vonatkozik és ezek közé
sorolja a *lelkészeket* is. 3. Köztörvényeink értelmében családi pótlékot, kor-
pótlékot az állampénztárból csak köztisztviselő kaphat.

A minisztériumi leirat a kk. bíróság elé utalja a kérdést. Talán Egyesü-
letünk volna hivatva a szóbanforgó ügyet a VI. kk. elé utalni.

Figyelemre méltó a miniszteri rendelet következő tanácsa: »Kíváncsinos lenne és indokoltnak látszik, ha az Iroda felszólítaná a kötelékébe tartozó hitközségek előljáróságait, hogy a hitközségek teherbíróképességükhöz képest fizetési pülékban részesítsék rabbijaikat és egyéb tisztviselőiket, illetve alkalmazottaikat.«
(K.)

VALLÁSOS NEVELÉS

Sovvauusz a zsidó történeti tudatban.

Ha azokat a beidegzéseket keressük, melyekkel a sovvausz járult a zsidó közösség történeti tudatához, akkor természetesen a Szináj-hegyi kinyilatkoztatás, a *סֵתן הוֹרָה* sovvauszára és az ezzel kapcsolatos, döbbenetes nagy lelki élményre gondolunk, melynek az időkben jelentkező erőssége és elevenessége korok szerint közösségünk lelki egészségének mértéke is lesz. A sovvauszi mult-ról ebben a vonatkozásban legpregnansabban ezek a szavak szólnak: Minden esztendőben úgy érezze az ember, hogy ott áll a Szináj hegyénél. (Peszikt. Haddata, Ocar Midr. 488. b.) Vagy: Nem úgy szól az írás (II. 19, 1.), azon a napon (*בְּיוֹם הַהוּא*) érkeztek Szináj pusztájába, hanem így: e napon (*בְּיוֹם הַהוּא*); ha tanulod, ne lásd réginek, hanem olyanoknak, mintha ma adta volna Isten. (Pesz. dr. Kah. 105. a., 107. a., Tanh. B. Jitró 7 és több h.). A még akkor meg nem született lelkek is mindvalahányan ott állottak a Szináj mellett. (Tanh. Jitró 11., Pirk. r. Eliez. 41. f.). Minden lélek eredettől fogva tanúja, részese a kinyilatkoztatásnak, magában hordja annak személy szerint való élményét, mint eleven valóság-érzést s életének minden vonatkozásában éli és az életbe állítja azt.

Száznál több nemzedék — zsidókról van szó — hordta azóta az élet nehéz terhét s mindvalahányban a megélés erejével nyilatkozott meg a Szináj szava. A bibliát sorról-sorra ennek a tudatnak vezér-hangja szövi át, még az apostolokra is pünkösöd napján száll le a szentlélek (Apost. Csel. 2, 1—4.). Magát az élményt nem emlegetik oly gyakran, mint például az egyiptomi kiszabadulást, a könyvvé szélesedett, s az élő kinyilatkoztatás eltakarta annak első feltörését; a *סֵתן הוֹרָה* helyébe lépett maga a Tóra, mégis az újra átélés közvetlensége minduntalan felfakad. Sok volna felsorakoztatni a helyeket, ahol a Biblia Tórárt, vagy e szónak synonymiáit emlegeti, azért csupán néhány kétségtelenül ide vonatkozó hely: Az Úr a Szinájról jött, feltündökölt Széírről nekik, sugárzott Páran hegyéről, jött szent tízezrek közül, jobbkezből tűz-törvény nekik. (Móz. V. 33, 2.) Józua a honfoglaló háborúk után inti népét: Legyetek erősek nagyon, hogy őrizték és cselekedjétek mindazt, ami írva van Mózes tórájának könyvében... (Józs. 23, 6., 1. még u. o. 1, 7. 8. — 8, 31. — 11, 15. s Bir. 3, 4.). Dávid halála előtt így búcsúzik fiától, Salamonótól: Őrizd az Úrnak, Istenednek őrizetét, járva útjaiban, őrizve törvényeit, parancsait, rendeleteit és bizonyágtevéseit, ahogy írva van Mózes tórájában... (Kir. I. 2, 3.). Salamon templom-avató imájában: Mert te elkülönítetted magadnak őket birtokul a föld minden népe közül, ahogy szóltál szolgád, Mózes által... (Kir. I. 8, 53.). Amácia nem öleti meg apja gyilkosainak fiait, mert úgy rendeli Mózes tórájának könyve Isten parancsából: Ne öljék meg az apákat fiaik miatt, sem a fiakat apáik miatt meg ne öljék. (Kir. II. 14, 6., célz. Mózs. V. 24, 16-ra.) Izrael országa elvész, mert nem hallgattak Uruk, Istenük szavára és megszegték szövetségét, mindazt, amit az Úr szolgája, Mózes megparancsolt. (Kir. II.

18, 12.) Dániel imájában: Egész Izrael megszegte törádat és elfordult, hogy nem hallgatott szavadra, azért reánk hártottad az átkot és esküt, mely írva van Isten szolgájának, Mózesnek törájában. (Dán. 9, 11. és 13.) A Babilóniából visszatértek a hetedik hónap huszonnegyedik napján börtört tartanak és a lévíták imádkoznak: A Szináj hegyére szálltál le és szóltál velük az égből, addtál is nekik helyes rendeleteket, igaz tanokat, jó törvényeket és parancsokat. (Neh. 9, 13., 1. még u. o. 1, 7. 8.) A próféta is Mózesre és annak munkájára látja emlékezní népét: És gondol az óskor napjaira, Mózesre az ő népe. Hol, aki felhozta őket a tengerből, mint pásztort a nyáját? Hol, aki beléje adta *szent szellemét*? (Jes. 63, 11., Rási.) Ez az emlék él, gondok idején eleven, vajha itt volna a szabadító, a *szent szellem* átadója! A prófétai könyvek záró szava a prófétai hirdetés forrására, foglalatára mutat vissza: Gondoljatok szolgám, Mózes törájára, melyet parancsoltam neki a Hórében. (Mal. 3, 22.) A zsoltár is emlékezik rá: Megismerteti (Isten) útjait Mózesrel... (Zsolt. 103, 7. s utána idézet a tíz-igével kapcsolatos Móz. II. 34, 6-ból.)

Itt kell szólnunk a Szináj-hegyi isten-jelenés dús festéséről, bibliai képeiről. Ezek érzékeltetik legerősebben, hogy a bibliai nemzedékekben milyen mélyszínnű látásokban halmozódott fel ez az ősi, de mindenkor *eleven élmény*. Eredeti helyén is döbbenetes kép bontakozik előttünk: ... memyrdörgés és villámlás, nehéz felhő a hegyen és nagy, erős harsonaszó, beleresszketett a nép. A Szináj-hegy pedig egészben füst volt, mert leszállt rá az Úr tűzben és rengett az egész hegy nagyon. (Móz. II. 19, 16. 18.) Egyik ide tartozó képet már említettük: Móz. V. 33, 2-t, a másik körülbelül egy félévezred messzeségéből néz vissza és látja: Uram, mikor útnak eredtél Szeírből, lépdeltél Edom mezejéről, a föld belerengett, az egek is permeteztek, a felhők is vízzel permetezték, hegyek szétfolytak az Úr elől, ez a Szináj az Úr, Izrael Istene elől. (Dehora éneke. Bír. 5, 4. 5.) Újabb félezer év, ismét zsoltáros ének zengi: Isten Témánból jön, a Szent Páran-hegyéről, egeket takar fensége, dicséretével tele a föld. Áll, renet földet, néz, riaszt népeket és repedeznek örök hegyek, görbednek ősrormok, — utja világok felett... (Hab. 3, 3. st.) A kapcsolat az eredeti képhez csupán a hegyrengésben van, egymás között e theophániák több hasonlóságot mutatnak, mint a Zsoltár-könyv két helyén is: Istenem, mikor útnak eredtél néped előtt, lépdeltél a sivatagban, megrengett föld, egek is permeteztek Isten előtt, ez a Szináj Isten, Izrael Istene előtt. (Zsolt. 68, 8. st.) A hegyek szökdeltek, mint kosok, a halmok, mint fiatal bárányok. (Zsolt. 114, 4.) Bárhogy is legyen, a hagyományos irodalomban mind e helyeket a Szináj-hegyi kinyilatkoztatásra vonatkoztatják (pl. Ber. 6. a, Meh. II. 20. 2., Abod. Z. 24b., Sab. 88b., Pesz. 118. a. és számos hely), a kommentárok — az egy Ibn Ezrá kivéve — valamennyien erre értik. Maga az agada-irodalom is bőven adja a földrengésről, vízáradásról szóló képeket. A hegy kiépődik helyéből, az ég megnyílik, ég és föld reng, tengerek, folyamok futásnak erednek, hegyek halmok inognak. (Pirké v. Eliez. 41. Meh. dr. Sm. II. 19, 25.)

A zsidó szellem tehát nem feledkezett meg a *תורה מן הורה* történeti élményéről, ahogy éppen ezzel kapcsolatban kívánta a Biblia tőle: De vigyázz és óvd lelkedet nagyon, nehogy elfelejld azokat, miket láttak szemeid s nehogy kivesszenek szívedből életed valahány napján, hanem tudasd azokat fiaiddal és fiaid fiaival, azt a napot, melyen álltál az Úr, a te Istened előtt a Hórében... (Móz. V. 4, 9. 10.) Nem feledte soha, sőt beépitette lelke minden napjába, költői emlékezőcsébe, sorssá emelte maga fölé vigaszul, vágyának, életformájának, célkitűzésül, ösztönzésnek, indításnak, erőként, beleágyazta nemzedékei történeti tudatába s ilyenként adta tovább ébredő utókoroknak. Hogy őrizetül maradjon az mindvégig (Móz. II. 19, 5.), örökségképen Jákób gyülekezetének (Móz. V. 33, 4.), mert nem csupán az apákkal kötötte Isten ezt a szövetséget, hanem

velünk is, kik ma vagyunk itt élők. (Móz. V. 5, 3.), hogy megtanuljunk és fiainkat is megtanítsuk rá. (Móz. V. 4, 10.)

A pészachi élményt kivéve, sehol a történeti tudat megrögzítésének, tudatosabb, akaratosabb munkálása, minek során maga ez az *élvadás és továbbadás*, tanulás és tanítás soha nem csendesedő vágya lett a zsidó történelmi tudat egyik legkiélezettebb, szenvedelmes mozzanata. A zsidóság a színáji szellem vettében, adtában éli ki legmagát. A Tórában még postulatum, a zsoltárban már sorsos valóság: Figyeld, népem, tanításomat, hajlítsátok fületeket szám beszédéhez. Hadd nyitom bölcs szavakra számat, hadd árasztok csodásokat ősidőkből. Amiket hallottunk és megtudtunk és apáink beszéltek el nekünk, nem rejtjük el fiaitól, az utolsó nemzedéknek elmondjuk az Úr dicsőítését, erejét, csodáit, miket cselekedett. Hiszen állított bizonyosságtévést Jákóbban és Tórát tett le Izráelben, melyekről azt parancsolta atyáinknak, hogy jelentsék meg fiaiknak, hogy tudja azt az utolsó nemzedék is, a most születő fiúk keljenek föl és beszéljék el fiaiknak. (Zsolt. 78, 1—6.) Nem kétséges, hogy a zsoltár költője a fenti, tórabeli idézetekbe kapcsolódik és Mózes Tórájára céloz (I. Ibn Ezra; újkori com.), melyet kaptunk, s melyet most tovább kell adnunk. (L. Soch. Tov. e. h.)

Az agadában aztán széles mederben folyik az itt, a Szinájon kétszoros forrás vize. A Tórához való eleven lelki viszonyt a maurósó, maurósó szójáték (Ber. 57a.) világítja meg: az örök jegyes. A tanulás szenvedélyét a halak példázata, melyek bár a vízben élnek, mégis szomjasan lesnek minden új esőcseppre (רַבֵּן חֲרָשׁ מִן הַתּוֹרָה Ber. r. 97, 3. és szám. h.), a tanítást: Jobban kívánczik a telen szoptatni, mint a borjú szopni. (Pes. 112a.) A Szinájon Isten iskolamesterként jelenik meg (Pes. 110a.), a hegy lábánál álló nép alighogy hallja az ígéket, már magyarázni is tudja azokat (Meh. יתרו 20, 18.), mikor Izrael hallotta az első ígét, beleégett a tóra-tanulás vágya szívébe (Sir. r. 1, 2.), Isten mondja: Akkor lesztek enyéme, ha tanuljátok a Tórát (Meh. יתרו 19, 5.). Ide vág az elbeszélés, mely szerint csak akkor kaphatják meg a Tórát, ha gyermekeiket adják túsokul. (Meh. dr. Sim. יתרו 19, 17. Soch. Tov. Teh. 8, 3.)

Természetesen, a történeti tudat mindent egy csomóba köt, időket, lelkeket, mul, jelen és jövő történéseket, azért tud oda, a Szinájhoz minden még meg nem született lelket is (Tanh. יתרו 11. Pr. r. Eliez. 41.), mindvalahány ott kapta meg a maga tudás-részt a Tórából (Sem. r. 28, 6.), minden bölcs is ott nyerte tóra-osztályát (u. o.), még az is, amit a szorgalmas tanítvány újként ad elő mestere előtt, már elhangzott a Szinájon (jer. Pea II. 4.).

Igy lesz a sovauuszi történeti tudatnak éles mozzanata a *tóratanulás*, — hozzákötődik minden tudás, mester és tanítvány, benne élnek az egyszeri voltban, s az mindegyikben jelené, mává születik. Örök egység, örök-egy Tóra, minden nemzedékek, akkor és most benne, ha a régi bölcsnek szavait idézik, ajkai mozdulnak a sírban (Jeb. 97a.) és a lehovici rabbi Mordeháj mondta: A caddik a tannak egyetlen szavát sem mondhatja ki addig, míg lelkét oda nem kötötte elhalt mestere, vagy mesterének mestere lelkéhez. Ekkor aztán íz az ízhez kapcsolódik és a tan árad Mózesről Jósuaéhoz, Jósuaétól a vénekhez, s így sorján mesteréig, attól pedig őhozzá. (Buber: Das verborg. Licht. 70. 1.)

Az, amit őrizni, átvenni, továbbadni kell a *szövetség*: És most, ha hallgattok szavamra és őrzitek szövetségemet (Móz. II. 19, 5., V. 4, 23.). A szövetség maga a tíz-ige: És felírta a táblákra a szövetség ígét; a tíz ígét (u. o. 34, 28., I. V. 4, 13.), vagy a könyv: vette a szövetség könyvét és olvasta a nép hallatára (M. II. 24, 7.). Maga a szövetségkötés az őszerejű forma: a vérnek felét ráhintette az oltárra, majd a szövetség-könyv felolvasása

és a népnek azt vállaló szavára, vette Mózes a vért, ráhintette a népre, szólt, íme, vére a szövetségnek, melyet kötött az Úr veletek mind ez igékre vonatkozólag. (U. o. 8.) A szövetségkötés belső jelentése pedig: Mikor látta (Mózes), hogy vállalták, vette a vért, ráhintette a népre, mondta, íme oda vagytok kötözve, hurkolva, bilincselve hozzá (Meh. e. h.), másutt: enyémekek vagytok (Meh. dr. Simon 19, 5.). Ez a szó בְּרִית lesz most már Isten és Izrael viszonyának terminusa, termékeny szó, jelent egyes törvényt, egy-egy további szakaszt, de általában Izraelnek örök, fel nem oldható Istenhez kapcsoltását. Minden időkre szól: Nem csupán veletek kötöm ezt a szövetséget és ezt az esküvést, hanem azzal is, aki itt van velünk állton ma az Úr, a mi Istenünk előtt és azzal is, aki nincs itt velünk ma. (Móz. V. 29, 13. 14.) Isten nem feledi soha (Zsolt. 105, 8.), ti se feledjétek (Krón. I. 16, 17.). Jaj, ha felednétek, (Móz. V. 4, 23. Jós. 23, 16.): Átkozott az az ember, aki nem hallgat a szövetségnek ígéire. (Jer. 11, 3!) Isten sohasem adja fel. Jöttek férfiak Izrael vénei közül Ezekielhez, mondták neki: ha a kóhén szolgát vásárol, ehetik-e az a papi dézsmából? Mondta nekik: ehetik. Szóltak: ha aztán eladja a kóhén szolgáját egy izráéli embernek, nemde, nincs az többé birtokában? Feleli: nincsen többé. A vénok folytatták: íme, mi is kikerültünk Isten birtokából, hát lehetünk már olyanok, akár más nép. A próféta: mi nem jut eszetekbe, Isten nem adott fel bennünket, nem bánta meg, ahogy írva van: hogy megtartsam téged ma magának népül. (Tanh. עֲרִיב 3.) A szövetség örök, oldhatatlan, ha lazul, Isten keményebbre bogozza. (Jes. 61, 8. Jer. 32, 40.) De én rá gondolok szövetségre veled ifjúságod napjaiban és teszek veled örök szövetséget. (Ezek. 16, 60.) Jeremiás beszél új szövetségről is, de ez nem formában, vagy tartalomban különbözik a régitől, csak abban, hogy adom Törámat íbeléjük, és szívükre írom fel, lesznek nekik Istenük, s ők lesznek nekem népem. (Jer. 31, 30–32.) Ebben a szövetség-tudatban, az Istenhez kapcsoltság boldog, vigasztaló, edző és lendítő erejében épült ki a tévelygő és szenvedő zsidóság mindig jót váró hite, hites reménykedése, Isten szeretetébe fogzó, kópárnán is szepet álmodó lelke, hogy akár anya is megfedelkezhetik csecsemőjéről, de »én nem feledkezem meg rólad«. Jes. 49, 15.) És ebből a világokra kizengő, szertelen, de szent optimizmus, hogy ez a szövetség mégsem az övé csupán, hanem az *egész embervilágé*, hogy ő, az Isten szövetségese, legyen szövetségese és világossága mind a népeknek, híván nekik Isten szövetségét. (Jes. 42, 6. 49. 8. és Kimhi u. o.)

Obadja Szfornó, a 16. századbeli biblíamagyarázó, épen alap-versünkhöz (M. II. 19, 5. 6.) fűzi hozzá, hogy a *kiválasztottság* a סְּוִלָה ennek a feladatnak valósággá váltásában teljesedik meg. Az értékesség nem kessz adottság, legfeljebb alkalmasság, mindenestre feltételes: ha hallgattok szavamra és őrzitek szövetségemet. Nem a kiválasztás következménye a »papok birodalma és szent nép«, sőt ez amannak feltétele, a kiválasztott kötelező életformája, melyből választott volta függ. Itt Nachmáni adja a helyes értelmezést; papok = szolgáim, szent nép = hozzátapadók Istenhez. Izraelben a kóhénnek külön rend volt, de hogy csupán hivatásuk teljesítése adta meg választott voltukat, az Máláchinál olvasható (I. 6. st.), s az Izrael-papi-birodalomnál hogy gondolták volna valaha is másképp? De hogy ez a kóhénség nem megszolgáltatlan érdemrend, hanem csupán ide tartozó szolgálatokért mindenkinek jár, arra elég bizonyíték, hogy Isten a pogányok közül is veszen papokat és levítákat (Jes. 66, 21.); sőt: a Te kóhénjaid (Krón. II. 6, 41.), ezek a népek igazai. (Alfa-béta dr. Akiba ? Oc. Midr. 415, 1.) A szentség pedig, ahogy Nachmáni mondta, az Istenhez tapadottság beteljesültsége, Pinchász ben Jáir lélek-létrájának tizedik, legfelső foka. (Ab. Z. 20. b.) Lényegében erkölcsi célkitűzés, az ember korlát-állítása maga köré legföldibb, bár természetes vágya kielégítésében. (Vaj. r.

20, 4.) Szenteld meg magad abban, ami megengedett. (Jeb. 20. a.) A szentség abban áll, hogy az ember olyannyira forradjon össze Istenével, hogy egyetlen cselekvésében se választódjék és mozduljon el tőle. (M. H. Luzzatto: Meszilas Jesarim 26. fej.) Mind a gondolatokban, törekvésekben, indulásokban és érke-zésekben a Szináj szelleme hat, ott és akkor emelkedtek először égre a földiek. (Sem. r. 12, 3.) Szentség van a törvénytartásban is és megszentelődés: »Szent nép«, ez a törvényekben való megszentelődés; ha a Szent szaporítja a micvót Izraelnek, szentséget szaporít számukra. (Meh. dr. Simon 19, 6.)

Isten törvényt-rendelő ereje és Izrael törvényt-tartó elkötelezettsége ugyan Bibliában és hagyományban (Meh. II. 20, 2.) az Egyiptomból való szabadulá-sban, illetve kiszabadulásban gyökerezik, mégis a tízige vállalása nem annyira a törvény alá rendelőds (קבלה על מצות) mint inkább az *Ég uralmának örvendő elismerése* (קבלה מלכות שמים בשמחה Meh. u. o.). A két fogalom, — az utóbbit körülöttünk inkább Isten országa megjelöléssel illetik — szorosan összetartozik. (V. ö. Ber. II. 2. és 5.) Ez jelenti Isten világ fölött való ural-mának belső megvallását, a törvénytevés eszmei alapvetését, amaz magát a tör-vények teljesítését. Ezért is kell, hogy ez megelőzze — kijelentésben és meg-valósításban is — amazt (u. o.), mert ez a dolgok logikai és erkölcsi egymás-utánja. Az aul malhusz somájim midrási summája így hangzik: Vállaljátok Isten országát: vetékedjétek istenfélelemben és cselekedjétek egymással a szeretet munkáját. (Szfiré V., 32, 29.) Ime, a bibliai vallás és valahány elágazásának két ága: istenhit és emberszeretet.

Ha most ebből a szemszögből tekintünk a tíz-igére, nem csupán azt kell észrevennünk, hogy ez mindkettőnek éppen fundamentális elemeit tartalmazza, hanem azt is, hogy szinte gondos, számszerű és arányos elrendezésben a kettőt parításban tartja. (A midrás párhuzamba állítja az utolsó öt igét az előbbi öttel, a második táblát az elsővel. Meh. 20, 16j s rok. h.) A két törvénytábla Isten országa épületének két köpillére.

Isten országa — az ég uralma — virtuálisan *van* (מלך העלם) földi con-cretizálása az ember legfőbb feladata, s rabbi Henoh, mikor a zsoltár-verset olvasta: Az ég Isten ege, de a földet az ember fiainak adta (115, 16.), meg-állott, elgondolkodott, aztán mondta: Az ég Isten ege, — valóban, az ég égi természetű; de a földet az ember fiainak adta, — miért adta?, hogy égivé tegyék. (Buber: Das verborg. Licht. 43. l.)

A földet égivé tegyék, minden földit, anyagit, alacsonyít a szináji láng fényében fürdessenek, a szentség papi szolgálatában Istenhez tapasszanak, a Vele való szövetség magasságába emeljenek, Isten országának építő kövéül használjanak. Mindent lélekkel hassanak át, fölöttébb az ember a szináji lélek anyaföldjébe gyökerezzék, hisz ott-álltukban minden rozsdá kiégett belőlük (Sab. 146. a.), s az a hűjdan volt ott-állás minden új nappal új mai valósággá ébredjen. Az is, hogy mikor felzengett Isten első szava, riadt lelkük kiszakadt belőlük, meghaltak. Erre égi seregek szállanak alá, ajnározzák, csókolják a tetemeiket, a Tóra irgalmat kér számukra, Isten ajkán megősejlik a szó s új életre kelnek. (Sir. r. 5, 16.) Hogy a tegnapi, rozsdavert embernek meg kell hálnia, hogy a mai, Szináj-lelkű ember benne megszülethessék, mert mit csele-kedjék az ember, hogy éljen? Veszítse el magát. (Tám. 32, a.) Ami elveszik földnek, azt megtalálja az ég, — az embert is, akit a Tórával teremtet Isten. (Zóh. III. 35, b.)

A megtaláltság pedig a lélekben van, a lélok maga-megtalálásában, mikor minden kívüllevő is ennek az egynek sugártörésébe kerül, — *a lélek szabadságá-ban*, mely vésve a kőtáblákra. (Bam. r. 16, 24. Zóh. III. 176. a. és sok h.): Mikor a lélek felszabadul a világ jelenségei alól, nem úgy, hogy tagadja azo-kat, nem, hogy apatikus, nem, hogy konvertálja az érzékeléseket, hanem, min-

dent az isteni szeretet tenyerére helyez, »amit Isten cselekszik, jó«. (Ber. 60. b.) A Tóra-adta szabadság a lélek felszabadulása szenvedések, gólusz, halál és minden visszas alól. Azért lett a sovvausz a lélek szabadságának ünnepe: És az az (ómer-számlálás után való) ötvenedik, szent nap, a Tóra-adás napja lett a lelkek szabadsága Izrael számára, akiknek lelke eddig, a Tóra nélkül, a test szolgasága alatt volt. (Menor. Hám. III., 4. V., 1.) és ugyanekkor találkozik az Izraellel góluszba került Sechina (Meg. 29. a., Zóhár II. 216. b.) mennysei másával. (Zóh. III. 98. a.)

Embert emberré, lelket lélekke a Tóra formál, de a világ teremtésénél egyenesen az Isten szerszáma (Ber. r. 1, 1f), s annak fennmaradása attól függ, vállalja-e Izrael a Tórát: Kikötést tett a Szent, a dicsőséges a teremtés művével, mondta: ha vállalja Izrael a Tórát, megmaradsz, ha nem, visszaváltotatlank a »tóhuvabóhu«-ba. (Sab. 88. a.) Valóban, csupán, mikor Izrael elfogadta »az én vagyok a te Urad, Istened«-et, állította fel oszlopait és szilárdult meg a világ. (Ber. 66, 2.) Amíg Izrael át nem vette a Tórát, a világ merő pusztaság volt, de ahogy átvette, az kertté vált. (Sem. r. 24, 4.) A tóra-tanulás a világ oszlopa (Ab. I. 2.), aki tanulja, megvédi a világot (Synh. 99. b.). Isten minden szóból, mely a Tórát tanuló ajkán megújul, egy-egy új eget teremt. (Zóh. I. 4. b.)

Igy teljesedik ki a Tóra világok sorsának hordozójává, s lesz a búzarató földművesek ünnepéből — az egyetemesség zsidó gondolatkörében — világok ünnepe. A Tórát Isten az egész embervilág javára adta Izraelnek (Tanh. דברים 3.), nem mondotta Jákób gyermekeinek, a tiétek az (Meh. dr. Sim. 19, 1.), mielőtt Izraelnek adná, felajánlja valamennyi népnek (Meh. 20, 2.), nem hirdeti Izrael országában, nehogy mondják, csupán ezekhez szól (u. o.), hanem adja a pusztában, gazdátlan földön, gazdátlan jószág ez is, aki venni akarja, vegye (u. o. 19, 2.), hetven nyelven szólal, értse mind a hetven nemzet (Sem. r. 28, 6.) és az ikrek hónapjában, juszt ad hozzá az ikertestvéreknek, Ézsauinak is, jöhet, tanulhat, magára veheti. (Tanh. B. יתרו 13.) A könyv rangja nem kétséges, hatása tudott, ünnepe *nem* világok ünnepe, — de nem is ünnepet, köznapokat akar, hogy mindannyit a lélek szent napjává szabadítsa. Hordozója fiatal, erős, ha viszi, roskadt vén, ha nincs közében, kettejüket Isten és egy keserű — vele mindig megédesedett — mult el nem választhatóan összekovácsolta; — ez történeti tudatának legkihangsúlyozott szava.

Dr. Pfeiffer Izsák.

K R Ó N I K A

Két jubileum

Dr. Fischer Gyula 80. és Dr. Heller Bernát 70. születésnapjára.

A rabbikar két kiemelkedő nagyságának jubileumát ünnepli ez esztendőben a magyar zsidóság. Mindketten nemcsak hazánkban, hanem az ország határain túl is elismerést és dicsőséget szereztek felekezetiünknek munkásságukkal. Közös jellemvonásuk, hogy mindketten idegenkednek az ünnepektől. Az Országos Rabbiegyesület közlönye még sem haladhat el szó nélkül e nevezetes dátumok mellett. Néhány mondatban próbáljuk összesűriteni ünnepi üdvözlésként jellemzésüket.

Egyben azt az őszinte kívánságot óhajtjuk kifejezésre juttatni, amely a barátok, tisztelők és tanítványok ezreinek lelkéből száll a Mindenhatóhoz: adja Isten, hogy még sok-sok éven keresztül szellemi-tesztifrissségben folytathassák munkájukat, gyarapítsák érdemeiket önmaguk, családjuk és az egész magyar izrael dicsőségére és javára.

Dr. Fischer Gyula. Rabbiképzőnk első növendékei közé tartozik. Ez nemcsak időrendi szempontból helytálló, hanem értékmeghatározó jelzőül szolgál. Már a szülői házból magával hozta Szentírásunk és hagyományos irodalmunk alázatos szeretetét, mélységes ragaszkodását annak minden szavához, de elsősorban annak szelleméhez. Világhírű profeszorainak hatása alatt a lelkében égő mécses hatalmas világító fátylává lett, amelynek fénye beragyogta egész működését. Pályája mindig felfelé ívelt. Főiskolánk padjaiból a győri hitközség élére kerül, majd a világhírű és nagymultu prágai hitközség főrabbi székébe hívják meg. Innen tér vissza fővárosunkba, ahol a Dohány-utcai nagytemplom rabbijává választják meg. Ez Európának talán legnagyobb befogadóképességű zsinagógája. Itt valóban érvényesülhet az ünnepektől nem mindennapi szónoki tehetsége. A hatalmas orgánumban, a művészi színvonalú előadásmóddal, a szavak és gesztusok nagyszerű harmóniájával csak segédeszközök, valóban nagy szónokká azonban a lélek mélyéből előtörő, magávalragadó lendület avatja, amire a prófétai szellemű igazságkereső, mellékszempontokat nem ismerő szókimondása teszi. Tömör mondatai pörölycsapásként hatnak a szunnyadó lelkiismeretre, szemléltető képei csodálatos valószínűséggel vetítik halgatósága lelki szemei elé a multak világát. Csodálatos mélységek tárulnak fel szavai nyomán. Beszédei maradandó hatásuk.

A régi rabbik hagyományait követi, pasztorális működése mellett a zsidó irodalom művelője és rajongója. Belekapcsolódik a Rabbiképző munkájába is. Vezérlőbizottságának tagjaként élénk figyelemmel kíséri annak működését, majd a bibliai tudományok professzora lesz. Egyideig a szeminárium rektori tisztségét is ellátta. Mint szemináriumi előadónak alkalmat nyílik atyai szeretettel a jövő rabbinemzedék lelkébe plántálni a Szentírás rejtett szépségei felismerésének titkát, a próféták kérlelhetetlen igazságszeretetét és a hagyományos írásmagyarázat megbecsülését. Tudományos publikációinak száma nem nagy és semmiképpen sincs arányban azzal az anyaggal, amelyek hosszú évtizedek kutató munkájával, az írásba és annak kommentátoraiba való elmélyedés eredményeképpen gyűjtött. Szellemes és mindig ujjatmondó megjegyzéseinek ezreit, amelyek összegyűjtve és feldolgozva több hatalmas kötetet tennének ki, könyveinek lapszéleire jegyzi fel. Talán eljön az idő, midőn a jubiláns elhatározza magát arra, hogy ezeket az értékes jegyzeteket közkinccsá tegye és ezzel gyarapítsa azt az általános elismerést, amellyel személyét és munkásságát illetik.

Dr. Heller Bernát. Életútja semmiképpen sem szokványos. Ámbár már a Rabbiképző Intézetben eltöltött évei alatt felkelti Mestereinek figyelmét páraiban szorgalma és rátermettsége a zsidó tudományok művelésére. A diploma megszerzése után nem vállal gyakorló lelkészi, vagy hittanári állást, hanem egy állami középiskola német-francia tanszékére kerül. Világi pedagógiai és tudományos munkássága mellett nem lesz hűtlenné a zsidó tudományokhoz sem. Értékes

tanulmányok egész sorát teszi közzé, amelyek a zsidó tudományos kutatás megbecsült művelői közé emelik őt. Azokban a munkáiban is, amelyek nincsenek szoros kapcsolatban a zsidó tudománnyal, rámutat a zsidó összefüggésekre. Ennek révén sok nemzsidó kutató számára is hozzáférhetővé teszi a zsidó kultúra rejtett értékeit. A zsidó irodalom számos nehéz problémáját viszont azáltal sikerült megoldania, hogy felhasználja az egyetemes kultúrának azokat az elemeit, amelyek a zsidó szaktudósok előtt ismeretlenek voltak azelőtt. A világháború után a Pesti Izr. Hitközség fiú- és leánygimnáziumának igazgatója lesz. Ez az állás azonban nem felel meg egyéniségének, mert sok adminisztrációs teendővel jár.

Végül enged a Rabbiképző meghívásának és elfogadja Bacher professzor tanszékét, amelyet már Bacher halála után felajánlottak neki, de szerénységből visszautasította a megtisztelő ajánlatot: nem tartotta magát méltónak rá. Itt a bibliai tudományokat adja elő, nagy hírű elődjének nyomdokain jár mindenben. Ezekről az évekről számíthatjuk Heller professzor valóságos „teológiai” évtizedeit. Ettől kezdve még sürűbben publikálja a legelőkelőbb hazai és külföldi zsidó és judaisztikai folyóiratokban és gyűjteményes művekben átfogó tanulmányait, amelyek rendszerint a bibliai tudományok, az agáda-irodalom, a folklóre, a mese-kutatás és az összehasonlító vallás- és irodalomtörténet tárgyköréhez tartoznak. Könyvbírálati is nagy becsben állanak mindenütt. A legtekintélyesebb külföldi professzorok is kitüntetésnek veszik, ha munkájukról bírálatot mond, pedig a kritikáiban a megbírált munkák hibáit éppugy feltárja, mint erőnyeit. Miként munkásságának „világi” periódusában nem lett hűtlen a zsidó tudományokhoz, úgy két „teológiai” munkaévtizedében sok, a zsidó tudományon kívül álló kérdést is megvilágított, amivel csak növelte a zsidóság megbecsülését nemzsidó tudományos körökben. Korai volna még Heller professzor irodalmi alkotásairól összefoglaló képet adni. Meg vagyunk róla győződve, hogy ő még igen sok örököstéku mű kiadásával fogja szolgálni a zsidó és egyetemes tudományt.

Budapest.

Dr. Löwinger Sámuel.

Dr. Hoffer Ármín.

Végtelenül nehéz nekünk *Hoffer Ármín* munkásságát, egyéniségét, tudását, tanítási módszerét és a felmerülő valósággyi kérdésekben követett *döntései* rendszerét méltatni. Annaira miénk ő, mindannyiunk tanítója, útbaigazítója és a szoros kapcsolat, a nagy tisztelet és meleg szeretet sem engedi számunkra őt a méltatás objektív távolságába állítani. Az idősebb és fiatalabb kartársakat mindenkor önbírálatra kényszeríti az ő határtalan szerénysége és ebben őt senki fölül nem multhatja. Ha csak nem a szorgalma! Ez azután szünetnélküli tanu-

lásra és tanításra kényszeríti s méltóvá teszi őt az ősi zsidó, puritán, éjt-napot a hagyományos tan kutatásával töltő, nagy rabbik, jesivavezetők utódjának lenni. Forró imádság száll lelkünkbe a Mindenható felé *Hoffer Ármín* korhatáránál, hogy tartsa meg őt az Eg Irgalma töretlen munkakedvvel a nagy zsidóság javára és üdvére! Minden jubileumot kerülve, nap-nap utáni szent tanító munkában ért el *Hoffer* professzor 70-ik életéhez. A tanítványok és tisztelők emlékkönyvvel kívánták a fáradhatatlan szorgalmú Mester iránti őszinte, mélyeséges tisz-

teletüket kifejezésre juttatni. A díszes kiállítású és Hoffer professzor fényképét is tartalmazó emlékkönyvet nem szükséges e helyen tartalmilag ismertetni; mi csak meleg szeretettel csatlakozunk a régi szellemet képviselő Hoffer professzor üdvözlőjéhez, a Mindenható áldását kérjük további munkájára.

Cseszed Lavróhóm. A Blau Lajos talmudtudományi társulat évkönyve. *Emlékkönyv Dr. Hoffer Armin professzor ketvenedik születésnapjára.*

JUBILEUMOK, ÉVFORDULÓK:
Meleg szeretettel köszöntjük Kartársainkat éltek kiemelkedő határánál. A Rabbiképzőt szűkebb otthonnak tekintjük, ifjúkorunkat ott töltöttük, az Intézetben végeztek életsorát a hozánk közelállónak kijáró figyelemmel kísérjük. A ben s'maunim határához ért *Fischer Gyula és Ziegler Ignác*; 75 évesek: *Flesch, Fényes, Frisch és Krausz Sámuel*. Ben siv'im: *Büchler Sándor, Heller, Heves, Kósa.* A Mindenható kegye legyen éltekön, munkásságukon, családjukon!

Tallózás régi „Magyar Izrael“-ben.

Sokan, valószínűleg a boldog nagy Magyarország Izraeljére gondolnak, amidőn e címet olvassák, de mi az ORE hivatalos közlönyének első évtizedére gondolunk. Felütjük az első füzet első lapját, amelyen fényes névsor tárul elénk: Bacher Vilmos, Eisler Mátyás, Edelstein Bertalan, Fischer Gyula, Perls Armin, Steinherr Jakab, Ungár Simon, Venetianer Lajos.

Oh, de sokan elköltöztek közülökl! A Magyar Izrael cikkeit az Igazságos Simon által meghatározott három világfentartó oszlop szerint osztályozhatjuk, ú. m.: a Tóra (hitoktatás), istentisztelet és jótekonyság, vagyis emberbaráti és társadalmi vonatkozású cikkek. A cikkek a hitoktatás, az istentisztelet, az emberbaráti és kultúráis élet különböző problémáival foglalkoznak, pl. Weisz Miksa: A kereskedelmi iskolák vallásoktatásáról, Groszmann Zsigmond: A vallásoktatás módszertanáról és vezérfonaláról értekezik: »Szinte érthetetlen, hogy midőn az iskolák összes tanítói pedagógiai kiképzésben részesülnek, éppen a hitoktatók fognak a tanításhoz csupán hittudományi szaktudással, de egyébként oktatói kiképzés nélkül. Szükségünk van egy módszertani kézikönyvre.« (Azóta sok haladás mutatkozik e téren.)

Az istentisztelet vonzóbbá tételéről szól pl. Rubinstein Mátyás egyik cikke.

Szerinte a szombat délelőtti istentisztelet vonzóbbá és áhítatkeltőbbé válhatna, a Tóra-olvasást átcsatolnók a reggeli istentisztelethez. Bender Adolf (Zalalövő) és Ehrlich (Körmend) között afölött folyik a vita, vajjon a templomban maradhatnak-e maszkir ideje alatt pl. a gyermekek és azok, akiknek nincsenek még elhunyt hozzátartozói? Bender szerint jó és helyes, ha ezek a templomból távoznak, míg Ehrlich helyteleníti a távozásukat. (A kérdés még ma is nyílt kérdés.) »Észrevételek istentiszteletünkhöz.« Klein Mór, nagybecskereki rabbi így ír: A jelenkori Izrael nagyrészt csak 2—3 napra él a vallás kegyesrével. Az »imádkozzál és dolgozzál« féle tanítás helyét cserél sorrendben. Mehr Miksa (Szirák) a Tóra-felolvasással kapcsolatos szokások felajánlásokról ír és ehelyett helyesebbnek tartja, ha a rabbi ismertetné a felolvasott hetiszakasz tartalmát. Egy másik számban Wellesz Gyula (Óbuda) a hitközsegi hivatalnokok munkaköréről értekezik. Eisler Mátyás (Kolozsvár) a főiskolai ifjúság szervezkedésének szükségességéről. (Természetesen ekkor még nem létezett a MIEFHOE.)

A »Magyar Izrael« egyik számában veti fel Hevesi Simon pesti rabbi egy megalapítandó, országos jellegű kultúregyesület eszméjét. Perls Armin pécsi rabbi kitűnő cikket ír a szónok-

lat művészi előadásáról. (Mennyit írtak erről más felekezeti prédikátorok! Zsidó részről talán csak Maybaum: Jüdische Homiletik.) A második évfolyamban szó van a péntek esti prédikáció fontosságáról, ugyanis már ebben az időben is sűrűn panaszkodnak a rabbik — különösen az alföldi és dunántúli községekben — a zsinagógák elnéptelenedéséről. Egyik cikkíró így ír: »A templomi szószéknek a vallás szentségének magaslatán kell állnia, a hívők életére akarunk hatni, tehát nem szabad a körülöttünk zajgó életet figyelmen kívül hagyni.« A rabbikar sérelmeiről és tennivalóiról

Budapest.

ezt olvassuk: »Mindig és mindenütt sérelmek és panaszok. Oldott kéve volt a rabbikar... A bajok és sérelmek orvoslására hivatott az ORE, illetve köz'önye, a »Magyar Izrael«.

Heller Bernát Kármán Mórról, Flesch Armin (Mohács) a javadalmaszról, Rosenberg Ede (Magyarkanisza) a »Hidur Micvoh«-ról. Külön szám hódol Bacher Vilmos emlékének.

Vajha e tallózásnak eredménye az volna, hogy különösen a fiatalabb kartársak tanulmányozzák a nagy elődök írásait és azokból leszűrhetnék azokat a gondolatokat és eszméket, amelyek még ma is aktuálisak és becsesek.

Dr. Wolf József.

VESZTESÉGEINK

Büchler Zsigmond

Ötvenöt évi működés után tért őseihez az »irsai rabbi«, a régiek közül való; Őt még inkább szolgálati helysége után nevezték, mintsem családi egyéni nevén. Másfél száz éves temploma batással volt felkültetve. Úgy érezte, hogy a régi falak az ősi szellemet is őrzik, a Juda Aszád-ok és Falk Dávid Szügyec-ek, az ő ősei, tekintetükkel kísérik minden léptét, papi cselekedeteit és a tradicionális »tanulás« megszakítás nélküli vonalát. Hívői lelkét meghittebb és a szokásosnál sokkal több szál kötötte a régi templomhoz, meg papjához. Hitközsége mindig büszkén vallotta, hogy az irsai gyülekezet több, előkelőbb, »város és anya Izraelben«; az ő templomuk kövei másfél századnál regélnek és az ő rabbijuk »ül és tanul« örökké, megszakítás nélkül; eleven továbbvivője nagy idők, nagy emberek korának. Szeretettel kell elmerülnünk Büchler Zsigmond életmódjába és akkor az ősi ghekkók nem is a világban járó rabbijának alakját sikerül köze-

lebről megismernünk. Hitt küldetésében! Kis *je uv*, kevés számú hívő, de nem mindenfelől összeverődtek, legtöbbször már apját is Ő tanítá, de ugyanolyan komolyan fogta föl papi munkáját, mintha nagy centrumnak vallási irányítását végezné. A szószékre sohasem ment fel készületlenül, exegetikus magyarázatokkal tüzdelt beszédét. Száz évvel ezelőtt még megértették volna, Ő azonban úgy hitte, hogy a multak árnyainak, az öreg templom falainak is beszél.

Eloolvassuk egy-egy beszédjét: látszik, hogy éppen a talmud tanulást hagyta abba, részeket, eszme-menetet felhasznált. Nem maradt el az idők lépteiről, hanem más megszövegezésben, más oldalról látta azokat. Amint-hogy a talmudba is elmerülhetünk új problémáink, szociális, faji, fejlődési, lelki emóciókat vizsgálva. (Tomas Mann a midrást adja modern köntösben; mesélni akar, örök meséket nagy-nagy ingeniumában. A régi papok, kisebb horizontban, de sok sejtéssel, sok-sok midrást adtak, hogy abban megtalálják az új eszmeáramlatok feleleteit, — a tradíciók belől.)

Írásában nem lépte át a régi eszmévilág tartalmi körét. Munkáinak felsorolását, ismertetését folyóiratunkban ötven éves papi jubileuma alkalmával közöltük. (M. I. I. (XII.) évfolyam 2. szám 46. lap.)

Aldás lebegjen a jámbor pap emlékéni! (DK.)

Dr. Vágvölgyi Lajos
1877—1941.

A Mindenható végzése időelőtt szolgáltatta el őt, a nyíltszívű kollégát, a hivatását teljes komolysággal végző papot. Megemészterte a politikai élet nyugtalansága, pedig sóhasesen vett részt, csakis vallási mozgalmakban. Minden szónoklatára, témáira, sőt mondataira is kínos aggodalmakkal készült, nehogy a megszálló hatalom beleköthessen szavaiba. Mégsem került el a letartóztatást. Elég vád volt már az is, hogy magyar hit szónoklatokat tart és állandó levelezése van az óhazával. Az izgalmak megrongálták az erősnek, szinte daliának nevezhető férfi szívét, hosszú, kínos szenvedés után pár héttel ezelőtt elhunyt.

Négy évtizeddel ezelőtt voltunk a Rabbiképző növendékei. Illava, tisztviselő családból származott. Nem sok támogatást kapott otthonról, mint mindannyian, ő is házitartóskodott. Egyenlő könnyűséggel kezelte a magyar, német és tót nyelvet. Előbb Csurgón választották meg (1905) rabbinak, de a következő évben Aradra került Rosenberg Sándor dr. mellé, aki már akkor betegeskedett. Három év múlva elhunyt elődje örökébe lépett (1909).

Az aradi hitközség ekkor élte fénykorát. Az ország — számra nézve — negyedik gyülekezete nagyszámú intézményeivel sok munkát adott Vágvölgyinek. A fiatal papnak egész különleges helyzetben kellett a helyes utat megtalálni. Elődjei nagy képzettségű, világi és theologiai tudásban, országos viszonylatban is, vezéregényiségek voltak és — szélsőséges hala-

dók. Előtte működtek (Joachim Izsák, Jochanan, Bród Löw, Hirs Szemnit), Chorin Aron, Steinhart Jakab, Rosenberg Sándor megannyi tekintély. Az Országos Rabbiképző Intézet növendékei közül Vágvölgyit választották meg oly időben, amely idő a mérsékelt konzervativizmust egész élesebbnek találta, mint az asszimilációs irányzatot. (Elődje működése alatt a hívek egy csoportja orthodox hitközséget alakított, három évtizeddel a kongresszus után.) És Vágvölgyi megtalálta a helyes középutat. A »szeminárista« rabbi kevésbé volt »haladó«, mint elődei, a jesivából kikerült rabbik Higgadt, derült életfelfogásával tevékenykedett; nem támadta az előbbi irányzatot, de nem folytatta azt. Hogy kidőlt a sorból, megállapíthatjuk: nehéz helyzetekben méltón oldotta meg feladatát — Zichraunau li-v'róchól

Békéscsaba. Dr. Silberfeld Jakab.

Dr. Lenke Manó
1868—1940.

A »Mácháit Haseket«-nek, a XVIII. század talmudi korifeusának dedunokája, Fürst Jesáje nagyszombati és Reich Koppel (akkor) verbóci rabbik tanítványa, nagy lelkesedéssel és jelentős tudással lépett a Rabbiképzőbe és ott komoly, rendszeres tanulással készült a pályára. A liberális zsidóság hívének vallotta magát, de nem élt benne semmi »reformerek« hagyományellenességéből. Három hitközség választotta őt lelkivezetőjének: Ungarisch Ostrau (1894-1896), Besztercebánya (1905-ig) és Lugos. A magyar és német szónoklati nyelvet egyforma művészettel használta: műgond és választékosság jellemezték még a legjelentéktlenebb felszólalását is. Igen nagy gondot fordított a hitközség szociális munkásságára. Az Erdély-Bánati Rabbi Egyesület alelnökévé választotta őt, a kartársak őszinte, igaz tanácsadót, előzékeny irányítót tiszteltek benne. Nemcsak az ifjúság vallásoktatását végezte

céltudatos gondossággal — hittan-könyvet is írt »Bibliai olvasmányok« (1902) címmel, — hanem a »felnőttek iskoláját« is buzgósággal vezette, szigorúan vett vallási témákról, ünnepekről, »minhág«-ról tartott rendszeresen előadásokat. Cikkei a Magyar Zsidó Szemlében, a Bloch Emlékkönyvben és az Oest. Wochenschriftben jelentek meg. Hetvenkét esztendőskorában távozott munkahelyéről. Chával ál d'ovdin!

Brassó.

Dr. Deutsch Ernő.

*

Hosszú betegeskedés után hunyt el Lemberger Armin nyirbátori kántársunk. Lelkiismeretesség jellemezte őt minden munkájában. Alapos képzettségét magánúton sajátította el.

Nagy veszteség érte a pozsonyi haladó hitközséget dr. Funk Sámuel főrabbi elhunytával. Németországban végezte tanulmányait és mint Mommensen tanítványa, a történelmi kutatás

eszközeivel foglalkozott egész életén át. — Régi gárdából való, szorgalmas hitoktató dőlt ki a sorból dr. Horvát Dezső halálával. Nem sokáig élvezte a jól megérdemelt nyugalmat. — Elhunyt Révai Miksa is, rabbik sarjadéka, a pesti hitközségnek és a Gyűjtőfogháznak hittanára. Félévszázadig működött. — A magyar zsidó történelem egyik legszorgalmasabb és legeredményesebben kutató tudósát vezítettük el Mandl Bernátnak. Gazdag irodalmi munkásságában is kiemelkedő az Öklevéltár feldolgozása; ezzel a művével örök hála kötelezte a magyar zsidóságot. Kiválóan képzett, európai műveltségű éles elme volt és ennél csak lankadás nélküli szorgalma és végtelen szerénysége volt nagyobb. — Az ortodoxia is kiváló lelki vezetőket vesztett az utóbbi időben: a gazdag irodalmi munkásságu Fischer Fülöp sárospataki, Schück Mór karcagi és Grósz J. József budai rabbik mentek az Igazak Világába. Áldás lebegjen emlékeztük fölött.

K Ö N Y V S Z E M L E

ÚJ KÖNYVEK ÉS TANULMÁNYOK (KÜLÖNLENYOMATOK).

Friedmann Ferenc: Rímes Tóra-magyarázatok: Ávaudász ha-sír. Ábrahám Lipót edelényi nyomdájában Báál Sém korabeli chasidens kézirata látott ismét napvilágot. Mayer Mihály Mácháne Jiszróél címen kiadta a zsidótörvények háborús vonatkozását. Schwarcz Sámuel Pöné há-májim címen a táslichról írt könyvet. Adler Salamon Heilprin Salamon Erké há-kinujim-ját új kiadásban nyomatta.

Beszámolhatunk több cionista propaganda füzet megjelenéséről, így: Ben Cion, a »Cionizmus története« 2 füzetben. Szalay György »Zsidók és arabok Palesztinában«. Spinoza füzetek 5 részben. A Herzl könyvtár eddigi 6 füzet. Jabotinsky a »Betári eszme« és a »Zsidó nacionalizmus

könyve«. Beer Dow: »Zsidó végzet«.

Prédikációs füzetek: Klein Miklóstól »A tulsó parti ember«. Kiss Arnoldtól »Gerő Ödön«. Weisz Miksától »Kiss Arnold a szószéken«. Klein Andortól »Testvérem várlak«. Konrád Béla »Emlékfüzete«. Külön jelentőséggel bír dr. Frenkel Ernő ez évben is megjelent: Adár hetediké c. hitszónoklata.

Ujabb évkönyvek a következők: Omzsa naptár, Ribáry Géza és Kohn Zoltán szerkesztésében. »Erdélyi Zsidó Évkönyv« Löwy Ferenc szerkesztésében. »Ararat« Komlós Aladár szerkesztésében. »A háziasszony könyve« Fürst Arthur szerkesztésében.

Új héber tankönyvek: Mannheim Mórtól 1100 szó, Háromnyelvű szótár. Ben Chaviv: Nyelvkönyve, Wachsberger Mózes átdolgozásában. Ehrenfeld

Arthur Széfer há-jeled-jének 2. kötetete.

Pedagógiai dolgozatok: Beszámoló a zsidó tanügyi kiállításról. *Eisenberger* Béla a »Süket-néma gyerek tanításáról.«

Ifjúsági könyvek *Sass Iréntől*: »A csodálatos könyv«, »Történetek és elbeszélések«, »Szívem ott Keleten«, »Óbudai bohóc«.

Zsidó szépirodalom: *Mezei Manó*: Zsidó álom. *Goda Gábor*: »Legendák«. *Barát Enikő*: Homalán. *Csendes Géza*: Díszpolgári oklevél. *Pap Károly*: Batséba. (Drámai játék.) *Racine*: Eszter. (A debreceni zsidó gimnázium kiadása.)

Verses könyvek: *Ivor Andor*: Vigaszt hozok. *Bródi László*: Évek se regszemléje.

Tudományos dolgozatok, különnyomatok, disszertációk: *Löwinger* Sámuel: Judit és Zsuzsanna könyvei, Rabbiképző kézirataiból. *Guttmann* Henrik: Magyarországi zsidók III. Károly korában. *Scheiber* Sándor: A válljósítás és a Sófár a gyászszertartásban. *Reichmann* Győző: Mendelsohn és Platon Phedonja. *Nébel* Ábrahám: A zsidó kereskedelem története. *Keszi Imre*: A könyv népe. *Neumann* Albert: A szabotcsi zsidók. *Komlós Aladár*: A magyar irodalom és a zsidók.

Ezentúl a pénztári jelentés módjára teljes regisztert fogunk közölni a két szám megjelenése közt napvilágot látott összes zsidó könyvekről.

Újpest.

Közli: *Dr. Friedman Dénes*.

BEKÜLDÖTT KÖNYVEK ÉS TANULMÁNYOKBOL.

Dr. Klein Andor: *Tesztvérem, vár-lak!*... A magyar-zsidó lélek szava 1941-ben. Munkásszázadok számára rendezett péntekesti istentiszteleteken elhangzott beszédek. Abony község volt az állomása a szegedi munkaszolgálatosoknak. Péntek esténként temp-

lomba vezényelték őket. »... soha el nem múló legszebb emlékeinket jelentik e péntekesti szent tüzek és ezt a lelkes, fiatal abonyi pap gyűjtotta lelkünkben! Köszönjük az erős hitet, amit bennünk támasztott«, — írja a könyv bevezetőjében *Vértés Miksa*, a könyv kiadója.

*

Erdélyi Zsidó Évkönyv, 5701. Kiadja az erdélyi Országos Izraelita Iroda, Kolozsvár. VI. évfolyam. Szerkesztik: *Dr. Lövy Ferenc* főrabbi és *Lax Salvator* főtitkár (Kolozsvár). A gazdag tartalmú évkönyv képet mutat az erdély-bánati zsidóság felekezeti és kulturális munkájáról, eseményeiről. Emlékbeszéddek formájában ismerteti az utóbbi években elhunyt kiváló rabbik életét és működését. Egy-egy cikkben olvashatunk *Kecskeméti Lipótról* (*Weinberger Mózes*), *Eisler Mátyásról* (*Fischer József*), *Stinger Jakabról* (*Drechsler Miksa és S. L.*), *Lenke Manóról* (*Deutsch Ernő*). Több cikk közöl értékes adatokat az erdélyi zsidóság történetéből és jelenéről. Megismerjük az erdélyi rész felekezeti szervének tevékenységét, a zsidó iskolák magyar nyelvű működését, az ott kötött zsidó, nemzsidó házasságok számtükrét stb. Erdély-bánati paptársaink irodalmi cikkei sorakoznak a felsorolt témák mellé. E kötetből látjuk, hogy a megszállás alatti időkben mint igyekeztek kartársaink — decentralizálva is, hűséggel szolgálni a zsidó szellemiség ügyét.

*

ÚJ SZÁZAD a címe a Nagyváradi don megjelenő zsidó értesítőnek. A kiadásért *Wasserstrom* Sándor felelős. Szűk terjedelemben megjelenő fővárosi felekezeti sajtónkkal szembeállítva, bő tartalommal, jelentős lap-számmal dicsekedhetik »az erdélyi zsidó szellemet szolgálni kívánó« értesítő. Cikkeivel minden irányban tájékoztatni, tanítani igyekszik olvasókörzségét.

A külföldi felekezeti sajtó felhasználásával minden ország zsidóságáról

közül értesüléseket. Kihangsúlyozottan foglalkozik a Szentföld ügyeivel. Népszerűen ismerteti a zsidó történelem egy-egy érdekesebb fejezetét. Monografiákat nyújt az erdélyrészi nagyobb hitközségek multjából és részleteket a román uralom napjaiból. Ujabban a

pesti hitközség vallási életével is foglalkozik; fővárosi cikklírók keresik fel soraikkal. Novellákat olvashatunk a zsidó klasszikusok műveiből. Élénk, változatos, gazdag tartalmu az érte-
sítő. Bárha szilárd anyagi háttér biztosítaná fennmaradását. (DK.)

E G Y E S Ü L E T I É L E T

ELNÖKSÉGI ÜLÉSEK. A legutóbbi közgyűlés óta többször tartottunk elnökségi ülést, mégpedig a következő ügyekről. Elsősorban a közgyűlésnek az elnökség elé utalt határozatainak végrehajtásáról. Élénken foglalkoztatta az elnökség tagjait néhány kartársnak a legutóbbi közgyűlésnek határozathozataláról szóló, azt bíráló beadványa.

A beadvány szerint: közgyűlésen az elnöki előterjesztésekről szóló határozatoknál az elnökség tagjainak nincsen szavazati joguk. A gyűlés Hevesi elnök érvelésére és indítványára megállapította, hogy az elnökség tagjaival szemben nem helyezkedhet egyetlen testület sem ily jogfosztó álláspontra. Több ízben foglalkozott az elnökségi ülés az ismert miniszteri leiratra küldött és az Országos Iroda részéről felterjesztett válasszal. Az elnökséghez érkezett rituális kérdések megválaszolásával és az 9150/940. sz., a tisztviselőt drágasági pótlékkal foglalkozó rendelettel. Az erdélyrészi hitközségekben működő kartársaknak az Ore tagjai sorába való belépésével. A katonai kedvezményben részesíthető rabbik ügyének szorgalmazásával. Segélyezésekkel.

TAGDIJBEFIZETÉSEK. Aszódi Szentegylet, Aszódi Hitközség, Bernstein B. Nyiregyháza, Büchler Gy.

Hódmezővásárhely, Brener S. Nagykáta, Budafoki Hitközség, Budaföldi Szentegylet, Deutsch G. Devecser, Dombóvári Szentegylet, Enten M. Kassa, Farkas J. Budapest, Flesch Á. Mohács, Frenkel B. Budapest, Friedman D. Ujpest, Friedmann J. Szatmárnémeti, Feigl L. H. Gyöngyös, Goldberger I. Tata, Groszmann Zs. Budapest, Győri Szentegylet, Hirschler Á. Szombathely, Hevesi S. Budapest, Hirtenstein Á. Zalaszentgrót, Hódmezővásárhelyi Hitközség, Kaposvári Hitközség, Kaposvári Szentegylet, Lichtmann M. Ujpest, Löwinger S. Budapest, Löwy F. Marosvásárhely, Linksz I. Kőszeg, Löw J. Bátaszék. Löw I. Szeged, Mezőtúri Szentegylet, Neumann J. Budapest, Nagykőrösi Szentegylet, Pfeiffer I. Monor, Pollák M. Sopron, Pécsi Hitközség, Rubinstein M. Szekszárd, Schulz F. Mezőtúr, Silberfeld J. Békéscsaba, Schwelb M. Kalocsa, Szekesfehértvári Hitközség, Szolnoki Hitközség, Szegedi Szentegylet, Szolnoki Szentegylet, Singer S. L. Rozsnyó, Singer F. Ipolyság, Ujpesti Venetiánér kör, Ujpesti Szentegylet, Ujpesti Hitközség, Vidor P. Budapest, Vogel H. Ujkecske, Walenstein Z. Pécs, Weisz L. Mór, Wolf J. Budapest, Waldmann E. Komárom, Weinberger M. Kolozsvár, Zalaegerszegi Hitközség.

Felelős kiadó: Dr. Kálmán Ödön.

Neuwald Illés Utódai könyvnyomda, Budapest, VIII., ÜHöi-út 48.